

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

AF RIBE BYS HISTORIE INDTIL REFORMATIONEN

EFTER KINCHS RIBE BYS HISTORIE I

VED

V. BLOCH

CHR. L. GROTTTRUPS FORLAG, RIBE

2. Oplag.

Trykt i Stiftsbogtrykkeriet i Ribe.

RIBE, der første Gang omtales i Historien ca. 860 ved Kristendommens Forkyndelse i Danmark, er maaske først anlagt af Frisere og har sit Navn af et frisisk Ord rip, hvilket kan betyde Omraade, der hører under en større Landsby.

ANSGAR († 865) havde af Kong *Haarik I* faaet Tilladelse til at bygge en Kirke i Hedeby (Byen Slesvig), og omtrent 10 Aar efter gav *Haarik II* ham Lov til at bygge en Kirke*) i Ribe, den anden kristne Kirke i Danmark. Som Præst ved den ansatte Ansgar sin kæreste Discipel, *REMBERT*, der senere blev hans Efterfølger som Ærkebiskop i Hamborg og Bremen.

Valget af Ribe som Udgangspunkt for Missionen tyder paa, at Byen allerede den Gang har været et ret befolket Sted. Rimeligvis har en Del af dem, der boede der, været Kristne eller i det mindste ikke været fjendtligstillet overfor den nye Lære, med hvilken de vel ved Handelsforbindelse med England og Holland kan have gjort Bekendtskab.

Efter Remberts Død (888), da de følgende

*) Kirken, der var tømret af Træ, laa rimeligvis paa det Sted, hvor nu Domkirken ligger.

bremiske Ærkebiskopper i mange Aar ikke kunde yde de Kristne i Danmark kraftig Støtte overfor Hedningerne, var ogsaa Menigheden i Ribe udsat for idelige Forfølgelser. Først efter at Ærkebiskop *UNNE* († 936) havde virket i Danmark for Missionen, kunde Ærkebiskop *AELLDAG* 948 indvie de første danske Biskopper for Ribe, Slesvig og Aarhus*).

Ribes første Biskop var Friseren *LEOFDAG*. Han prædikede Kristendommen i Norge og Sverrig og var berømt for sine Mirakler, siger Adam af Bremen, og Ribe Bispekrønike fortæller om hans Død i Ribe, at han, forfulgt af Hedningerne, blev dræbt af dem med Kastespyd, idet han vilde vade gennem Aaen. — Efter at Ribe var blevet Bispesæde, fik Byen snart en talrig Gejstlighed, og mange fremmede tog Ophold her. —

I det 11te Aarhundrede blev Ribe plyndret og ødelagt af *VENDERNE* paa det Tog, der endte med deres Nederlag, da Magnus den Gode slog dem paa Lyrskov Hede (1043); men Byen kom snart efter atter til Kræfter, dens Søfart og Handel tog hurtigt til. Over Ribe gik fra de første Tider, da Kristendommen her i Landet endnu

*) De nævnes i denne Orden som tilstedeværende ved en Kirkeforsamling i Ingolheim (i Hessen-Darmstadt), hvor Indvielsen af de 3 Biskopper antagelig har fundet Sted. — 40 Aar senere nævnes et Bispedømme i Odense, og først omtrent 1020 et i Roskilde. De to yngste Bispedømmer, Viborg og Børglum, er fra Svend Estridsens Tid.

var i sin Begyndelse, Pilegrimsrejserne til Søs til Valfartssteder i Vest- og Sydeuropa og lige til det hellige Land, og denne Vej fulgtes Aarhundreder igennem, da Byens Skibsfarts- og Handelsforbindelser mod Vest og Syd var hyppige.

Omtrent ved Aar 1000 var *ODINKAR DEN YNGRE* af Ærkebispem i Bremen blevet viet til Biskop i Ribe; senere (da Bispedømmet i Aarhus en Tid var gaaet ind) hørte hele Jylland under hans Bispestol. Han tilhørte en mægtig Slægt, en Trediedel af Vendsyssel fik han i Fædrearv, af Kong Svend var han blevet taget med til England og havde siden fuldendt sine Studeringer i Frankrig. Som Biskop var han virksom for Missionen og Grundlæggelse af Kirker. Af Kongen, Knud den Store, med hvem han var beslægtet, opnaaede han Begunstigelse for Ribe Bispestol, til hvilken han til sidst selv skænkede hele sin store Formue. Han udviste stor Gæymildhed, var streng mod sig selv — i Fastetiden lod han sig hver anden Dag piske af en af sine Præster — og levede trods sin Rigdom meget tarveligt. Han oplevede at se Ribes Hjem søgelse af Venderne, idet han døde et Par Aar efter (1045). Paa hans Tid grundlagdes der et Kloster i Nærheden af Ribe, i Seem.

I det 12te Aarhundrede stiger Ribe i Anseelse: Domkirken og Slottet Riberhus opføres.

Biskop *THURE*, der faldt i Slaget ved Fode-

vig (1134), var den første, der begyndte at opføre Domkirken af Sten*).

Omtrent samtidig blev Slottet Riberhus bygget af *Kong Niels*. 1127 holdt han her sin Søn *Magnus's* Bryllup med en polsk Prinsesse. — Anledningen til, at Ribe valgtes til Bryllupsfesten, var den, siger Saxo, at i Byen er der fuldt op af prægtige Varer, som indføres af de mange Skibe, Havnen vrimler af. — Faa Aar efter holdt Kongen en Forsamling her i Byen i Anledning af de mod *Knud Lavard* rejste, usandfærdige Beskyldninger, og i det hele taget synes han at have yndet Opholdet her. Riberhus var jo ved sin Beliggenhed paa et ret højtliggende Sted mellem Aaens 2 Hovedarme egnet til at forsvare den vigtige Havn. Intet andet Sted i Danmark kunde man lettere forsynes med det, man skulde have fra Ulandet.

Kong Niels's Efterfølger, *ERIK EMUN*, dræbtes 1137 paa et Ting**) i eller ved Ribe af en af sine Hirdmænd, *SORTEPLOV*, hvis Fader Kongen uden Grund havde ladet myrde. Kong Erik blev begravet i Ribe Domkirke.

I den nærmest følgende, for Landet saa urolige Tid, spiller Gejstligheden i Ribe en ret betydelig Rolle. En Flamlænder, *HELIAS*, der paa Grund

*) Kirken opførtes efter de rhinlandske Kirkers Mønster, og Materialet hentedes for største Delen fra Rhinlandene, nemlig Tufsten fra Eifelbjergene i Nærheden af Andernach.

**) Nogle mener, at det var paa Urnehoved Ting i Aabenraa Egnen.

af et Oprør, som var anstiftet af hans Brødre, havde maattet forlade sit Fædreland, var flygtet til Danmark. Her gjorde han i Begyndelsen Tjeneste som Klokker; men ved formaaende Mænds Hjælp lykkedes det ham at blive Biskop i Ribe (1142). Her fandt han dog saa stærk Modstand, at han i lang Tid maatte holde sig skjult oven over Domkirkens Kor. Under Borgerkrigene efter Erik Lams Død sluttede han sig med Ribe By og Gejstlighed til Svends Parti, medens Jyderne ellers sluttede sig til Knud. Saxo fortæller, at Helias var med Kong Svend i det første Slag ved Viborg (1151) og at han gav Kongen det onde Raad, at han med Hensyn til nogle af Knuds Folk, der efter Slaget som Fanger holdtes inde-spærrede i et Hus i Viborg, skulde bære sig ad som Urtegaardsmanden, der borttrydder de skadelige Urter, for at de gavnlige kan vokse. Det Raad fulgte Kongen dog ikke. Efter Saxos Mening havde det været klogest at følge det. — Da der 1157, tre Dage før Overfaldet i Roskilde, sluttedes Forlig mellem Svend, Knud og Valdemar, hvorved Danmark blev tredelt, var det Helias, som mæglede. — Paa flere af de biskoppelige Gaarde havde Helias ladet opføre Borge, blandt disse Hennegaard ved Filsø. Derfra udstedte han 1145 det Dokument, ved hvilket *DOMKAPITLET* og dermed *DOMSKOLEN* stiftedes.

Helias døde 1162(?) og blev begravet i Domkirken ved Siden af den hellige Leofdag.

Til Kong Svends trofaste og virksomme Mænd hørte ogsaa *Riber-Ulf**), der rimeligvis var Kongens Lensmand paa Riberhus. Han var med i det andet Slag ved Viborg, hvor Svend atter sejrede. Senere, da begge Kongerne blev forligt og Hertug Valdemar sluttede sig til Knud, blev Ulf saa forbitret, at han raadede Svend til at bryde Forliget og overfalde de to andre, der opholdt sig i Ribe; men Planen blev røbet i Tide. — Da Svend maatte forlade Danmark, blev Ulf som Fange sendt til Sverrig, men slap fri og kom atter til ham, var hans Bannerfører i Slaget paa Grade Hede og faldt der eller blev taget til Fange og myrdet kort efter:

Mod Slutningen af Borgerkrigen, da Kong Svend med den saksiske Hertug Henrik Løve rykkede ind i Jylland, overgav Ribe sig til dem (1156).

I Aaret 1176 hjemsøgte Byen af en frygtelig Ildebrand. Da brændte Hovedmassen af den af Biskop *THURE* paabegyndte og af Helias fuldførte Domkirke med alle sine Skatte og Prydelser, Kannikeklosteret og en stor Del af Byen. Kirken opbyggedes dog ret snart igen, da *OMER* blev Biskop.

Saxo fortæller, at *ABSALON* Dagen efter sin egen Indvielse til Ærkebiskop (1178) indviede Omer, der var hans Ven og Vaabenfælle fra Ven-

*) I Engene Øst for Ribe, paa Byens Grund, ligger en lille Jordhøj, der nu kaldes *Ulshøj*; her laa Riber-Ulfs Borg.

dertogene, til Biskop i Ribe. Han skænkede Kirken mange Guld- og Sølvprydelser og en kostbar Bogsamling, og kongelige Priviligier, der var gaaet tabt, skaffede han Bispestolen tilbage. Omer døde i Løgumkloster og blev begravet der (1204).

Benediktinerklosteret i Seem var af Biskop *RADULF* († 1171), Valdemar den Stores tidligere Kansler, med pavelig Stadfæstelse blevet forandret til et Cistercienserkloster og flyttet til Løgum. Radulf havde tillige skænket det Gaver og derved forsonet Ærkebiskop *ESKIL*, der længe havde gjort Modstand mod at indvie ham. Dette Kloster havde Omer paa mange Maader beskyttet og hjulpet; han elskede dets Beboere fremfor alle andre Munke, siger han.

1200—1300.

Ribe var ved sin Handel og Skibsfart blevet Danmarks største Handelsstad og Forbindelsesled med Europas vigtigste Kulturlande. Byen, der i Aarhundredets Begyndelse blev befæstet med *Mure*, blev et Hovedopholdssted for Kongen og den kongelige Familie.

VALDEMAR SEJR besteg efter sin Broder Knud VI.s Død 1202 Danmarks Trone, og under hans Regering har Ribe sin mest glimrende Tid. — Hvilken Rolle Byen da og i den lidt senere Tid har spillet i Folkets Forestilling som Kongeby og Handelsstad, ser vi af Folkeviserne,

hvor den saa ofte omtales; men med Hensyn til disse maa det erindres, at de historiske Oplysninger her er i høj Grad upaalidelige og ofte i Strid med de virkelige Forhold. — Det er særlig Mindet om Valdemar Sejr og *DRONNING DAGMAR**), om hendes Brudfærd (1205), hendes Fromhed og Død (1212) — saaledes som vi kender det fra Folkeviserne — der er knyttet til Ribe.

Om Kongehusets Ophold her har vi af sikre historiske Efterretninger fra Valdemar Sejrs Regeringstid den, at hans og Dagmars Søns, Valdemars, Bryllup stod paa Riberhus (1229).

1207 fik Byen fornemt Besøg, nemlig af *Otto IV.* Under hans Kamp med Filip af Schwaben om den tyske Kejserkrone havde Valdemar understøttet ham. Nu søgte Otto Hjælp hos Johan uden Land; han blev derfor af Valdemar forsynet med Skibe, paa hvilke han herfra sejlede til England.

Ribe By fik af Valdemar sit *FØRSTE PRIVILEGIUM*. Hvor som helst Ribe Borgere kom i Riget for at handle, maatte ingen paalægge dem nogen Afgift eller fordre af dem noget i Torve-

*) At Dronningen gaar i Land paa *Manø* (Folkevisen), kan vel antages, naar man betænker, at Forbindelsen med andre Lande gik for en stor Del til Søs over Ribe. Ærkebiskop Eskil var paa sin Hjemrejse fra Frankrig (1176) kommet den Vej, og over 100 Aar senere tog den pavelige Legat Isarnus fra Ribe ud til Manø for at sejle til Flandern.

penge eller Told; de skulde uden nogen Undertrykkelse kunne drage frit bort. Ogsaa Gejstligheden fik Udvidelse af sine Privilegier, idet Domkapitlets Forvaltere fritoges for Leding og al kongelig Skat.

Biskop Omers Efterfølger, *OLUF**), der havde været Valdemar Sejrs Skriver, vilde som Absalon indføre Bispetienden; men Forsøget mislykkedes, skønt Biskoppen ved Bestikkelser havde vundet de adelige for sig. Han døde 1214 efter at have været Biskop i 10 Aar og ligger begravet i Løgumkloster. Efter hans Død valgte Domkapitlet sin Ærkedegn, *TUVE*, imod Kongens Vilje (tidligere valgtes Biskopperne af Kongerne, fordi de skulde følge dem paa deres Krigstog). Tuve viste sig straks taknemmelig overfor Kapitlet ved at forøge det med et Par nye Kannikedømmer, og denne Gave stadfæstedes det følgende Aar af Ærkebiskoppen Anders Suneson under hans Ophold i Ribe og næste Aar af Pave Innocens III.

Paa den Tid opgav Kannikerne Klosterlivet; de begyndte at bygge sig smaa Boliger rundt om Domkirken og at leve som verdslige Kanniker.

Et *NONNEKLOSTER* i Ribe omtales første Gang 1215. Rimeligvis er Nonnerne fra Seem flyttet ind til Ribe, da Munkene forflyttedes til Løgum.

*) Han skaffede Bispestolen en Ejendom i Høm, i Nærheden af Ribe, for derfra nemt at kunne faa Brænde. Om Skoven dér minder nu kun Navnet Hømlund.

Fra samme Tid har vi en Fortælling om en Korsfarer fra Ribe ved Navn Kristian, der ved Domkirken havde en underordnet Bestilling som Kirkebetjent (Akolyt). Som saadan skulde han bl. a. bære Lys ved Processioner. Han deltog i et Korstog mod Saracenerne, og engang, da de Kristnes Lejr blev angrebet og han havde Valget mellem selv at dræbe eller blive dræbt, greb han til Vaaben, slog 5 Saracener ihjel, og iført Lægdragt saarede han flere med Pileskud. Det var Brud paa de gejstlige Love. Da han kom hjem, skriftede han derfor sin Synd for Biskop Tuve, der sendte ham til Rom for at faa Absolution af Paven. Den fik han med Tilladelse til at forblive i sin Tjeneste.

Tre Aar efter, at Valdemar Sejrs havde erobret *ESTLAND*, drog Biskop Tuve med flere andre dertil for at omvende Hedningerne. Udsat for mange Farer blev han Vinteren over i Reval, men vendte saa tilbage (1223). 1227 blev han taget til Fange i Slaget ved Bornhoved og maatte udløses for 700 Mk. Sølv (omtrent 22,400 Kr.), en paa den Tid meget stor Sum. Han døde 1230 og blev begravet i Domkirken.

St. Hansdag 1229*) holdtes paa Riberhus *VALDEMAR DEN UNGES* (Valdemar Sejrs og Dagmars Søn) Bryllup med den portugisiske Prinsesse *ELEONORA* (Dronning Bengerd's Bro-

*) Kun to Aar efter døde begge de nygifte, Valdemar dræbtes ved et Vaadeskud paa Jagten.

derdatter). Ved Bryllupsfesten var mange Herrer og Fyrster til Stede; de tilvejebragte da et Forlig mellem Kongen og Grev Adolf af Holsten, siger Arild Hvitfeld.

Det var paa Valdemar Sejrs Tid, at de to nye Munkeordener (Tiggermunkene), *DOMINIKANERE* og *FRANCISKANERE* eller Sortebrødre og Graabrødre, kom til Danmark.

1228 fik *SORTEBRØDRENE* et Kloster i Ribe. 1232 kom *GRAABRØDRENE**) »gaaende paa bare Ben« første Gang her til Landet og blev vel modtaget baade af »Kongen, Gejstligheden og Folket«. De fik deres første Kloster i Ribe. Domskolens Rektor, Magister og Kannik Johannes (Jens), skænkede dem den Grund, hvor det opførtes.

1240, Aaret før Valdemar Sejrs Død, opholdt *ABEL*, der af sin Fader havde faaet Hertugdømmet over Sønderjylland til Len, sig i Ribe, hvor han udstedte et Frihedsbrev for Bispestolens Gods. Af Beretningen om Mødet her ses det, at Biskopperne allerede den Gang havde begyndt at holde ligesom et lille Hof, og at det biskoppelige Gods i Sønderjylland regnedes med til Hertugdømmet.

1242, samme Aar som Ribe By tillige med Domkirken atter hjemsøgte af Ildebrand, var Kongen, *ERIK PLOVPENNING*, her i Byen og

*) Deres Ordensregel bød dem at gaa barfodet; i Norge kaldtes de almindelig Barfodmunke.

stadfæstede sin Faders Privilegium, og nogle Aar efter, under et nyt Besøg, gav han Kannikerne Toldfrihed overalt, hvor de kom i Kongens Lande. Mellem ham og hans Broder Abel var det snart kommet til Fjendtligheder. Kongen havde gjort Indfald i Sønderjylland, og Abel gjorde Gengæld. 1247, i April Maaned, erobredes Ribe By og Slottet af Abel, der havde forbundet sig med de holstenske Grever og Lybek. Paa Slottet tog han en stor Del af Kongens Riddere og Pager til Fange og Eriks 2 smaa Døtre, Sophie og Ingeborg, der førtes til Segeberg, hvor de sad i Fangenskab indtil Julen. Deres Moder opholdt sig ikke i Ribe under Slottets Erobring og undgik derved at falde i Abels Haand. Af de gejstlige Stormænd var Biskoppen (Esger) den eneste, der holdt med Kongen, hvorfor han ogsaa blev ført i Fangenskab. Imidlertid fik Kongen snart Overtaget, og allerede 3. Juni skal han have erobret Ribe tilbage*).

Det følgende Aar skænkede Kongen Biskop *ESGER* Anførselen over Hvidding Herreds Ledingssskib („*Skipæn*“) for evig Tid.

I de to Aar, da Abel efter Brodermordet (1250) var Konge, var han 3 Gange i Ribe, hvor han stadfæstede Byens Handelsret og traf Overenkomst

*) Den bekendte Folkevisen, »Dansen paa Riberhus«, maa efter Kinchs Mening henføres til Erik Plovpenning's Tid, for saa vidt noget historisk ligger til Grund for Visen, hvilket vel maa antages.

med Esger om den Plovskat, der tilkom Biskoppen som Erstatning for hans halve Part af Møntretten.

Abels Broder, *KRISTOFFER I*, opholdt sig her straks efter, at han var blevet Konge, i længere Tid og stadfæstede Byens Friheder og fastsatte Magistratens og Lensmandens Myndighed. Domkapitlets Forvaltere og Fæstere fritog han for Leding og al kongelig Skat.

1258 rasede atter en Ildebrand i Ribe, ved hvilken Byen og maaske Slottet brændte. Ulykken skyldtes Lynild og betragtedes som Straf fra Gud. Det var jo paa den Tid, Striden stod mellem Kirken og Kongemagten. I denne Strid stod Biskoppen med Domkapitlet paa Kongens Side.

Ærkebiskoppen, *JAKOB ERLANDSØN*, havde paa et Kirkemøde i Vejle (1256) faaet vedtaget, at naar en Bisp fængsledes eller led Overlast paa Kongens Bud eller med hans Bifald, skulde der lyses Interdikt over Riget. Biskop Esger var efter Ærkebiskoppens Ordre mødt i Vejle; men hverken han eller Domkapitlets Medlemmer svigtede Kongen, da han lod Ærkebiskoppen, der nægtede at krone hans Søn, Erik, fængsle, og Interdiktet altsaa skulde lyses over Landet. I Jylland overholdtes Interdiktet i det hele taget ikke.

Straks efter Ærkebiskoppens Fængsling, i Begyndelsen af Marts 1259, opholdt Kristoffer sig her i Ribe og vendte efter en Rejse til Sjælland

tilbage hertil i Maj for at raadføre sig med Biskop Esger. Under Opholdet her døde han pludselig den 29de Maj. Man mente, at *ARNFAST*, der dengang var Abbed i Ry Kloster i Angel (det nuværende Lyksborg), havde forgivet ham i Alterens Sakramente eller, hvad der er rimeligere, da Kongen var til Gæst hos ham. At Kongen var myrdet, udtalte Kapitlet som en Kendsgerning, i en Appel til Paven, hvori det ogsaa forsvarer, at Kristoffer trods Interdiktet blev begravet i Domkirken.

Første Juledag 1259 blev Kristoffers Søn, *ERIK*, der kun var 11 Aar gammel, i Viborg kronet til Konge. Biskop Esger, der ligesom de andre jydskke Biskopper havde været til Stede ved Kroningen, blev bandsat af Jakob Erlandsøn, der var blevet løsladt af Fængselet. — Faa Dage efter Kroningen udstedte Enkedronningen, Margrethe Sprænghest, et Brev, ved hvilket der skænkedes Ribe Domkirke rige Gaver og Stiftelser, og senere belønnede hun Biskoppen med Gods for hans Trofasthed mod Kongehuset.

4 Aar efter det uheldige Slag paa Lohede ved Slesvig (1261), hvor Enkedronningen blev taget til Fange med sin Søn, den unge Kong *ERIK GLIPPING*, var denne, befriet fra sit Fangenskab, kommet til Ribe og tog her tillige med Rigets mest ansete Mænd — baade Mundskænk og Marsk og Drost — Bestemmelser om adeliges og gejstliges Skat af deres Ejendomme i Byen.

Samme Aar (1265) blev Biskop Esgers Slot i

Møgeltønder nedbrudt. Det var nemlig kommet til aabenbar Fejde mellem Esger og Hertug Erik i Sønderjylland, der i Modsætning til Biskoppen hørte til Kongehusets Fjender.

1266 fornyede Erik Glipping sin Faders Privilegium for Ribe Bys Borgere.

Striden mellem Kongen og Ærkebiskoppen blussede i dette Aar op paa ny. Ribe fik Besøg af den pavelige Legat *GUIDO*, der udstedte et Afladsbrev til Fordel for Domkirken, som trængte til Istandsættelse. Der førtes Underhandlinger mellem Guido og den unge Konge, der ligeledes var her; men Legaten var vundet for Ærkebiskoppens Parti.

Kongen appellerede til Paven og fortsatte Underhandlingerne med Legaten, der havde forladt Ribe, idet han sendte Biskop Esger til ham (rimeligvis i Lybek); men det hjalp ikke. Guido erklærede Kongen i Band og Riget i Interdikt og gentog det følgende Aar Erklæringen med pavelig Bekræftelse.

Spliden var stor indenfor Gejstligheden: Kannerne og Nonnerne i Ribe overholdt Interdiktet i 8½ Aar, indtil det blev hævet, ligeledes Graabrødrene overalt i Landet; Sortebrødrene stod derimod paa Kongens Parti. Biskop Esger blev ikke bandsat som Biskopperne i Aarhus og Børglum, han maa have bøjet sig for den pavelige Myndighed.

Aaret 1269 er i Ribe Bys Historie et betydningsfuldt Aar; thi da gav Erik Glipping paa

Danehoffet i Nyborg Byen dens Byret*), „*RIBERRET*“, bekendt for sin Strenghed (»Tak du Gud, min Søn, at du ikke kom for Riberret«, sagde Kællingen, da hun saa sin Søn hænge i Varde Galge).

Under Krigen med Hertug Erik i Sønderjylland fik Ribe trods det almindelige Forbud mod Udførsel Tilladelse til at udføre Heste, Korn, Flæsk og andet til Flandern og andre Steder uden for Riget. Det var en Begunstigelse paa Grund af Borgernes tro Tjeneste. Denne Tilladelse giver os Oplysning om Byens Betydning som Handelsstad og om, hvorhen Handelsrejserne hovedsagelig gik. Kongen stadfæstede tillige Borgernes tidligere Privilegier. Ogsaa senere begunstigede Kongen under Besøg i Byen Borgerne ved Frihedsbreve til Fordel for deres Handel.

1271 og maaske ogsaa det følgende Aar hjem-søgtes Ribe By af en ødelæggende Ildebrand.

1273 døde Biskop Esger »efter at have ud-staaet mange Ulykker«. Han havde begunstiget og beriget Domkapitlet paa mange Maader, og ligesom det var Tilfældet med flere af hans Formænd, var det især Munkene i Løgumkloster, der var Genstand for hans Omsorg. I dets Kirke ligger ogsaa han begravet.

Hans Eftermand var *TYGE (Tucho)*, der vi-

*) Slesvigs, som er den ældste, er fra omtrent 1200, og København fik sin omtrent 1250.

ste sin Interesse for Domskolen ved at skænke den en betydelig Gave, Tienden (60 Tønder Rug aarlig) af Darum Sognekald.

Skolens Formaal var jo at uddanne Ungdom, men til Kirkens Tjeneste. Den følgende Biskop, *KRISTJERN*, gjorde endnu mere for Skolevæsenets Fremme, da han 1298 stiftede *PUGGAARD* til 20 fattige Skolebørns Underhold.

I Biskop Tyges Tid maatte alle gejstlige betale en Tiendedel af deres Embedsindtægter til Tilbageerobring af det hellige Land, der var i Tyrkernes Besiddelse. Det var de fleste meget uvillige til, og Tyge, som skulde sørge for, at Pavens Bud opfyldtes, var heller ikke meget villig for sit Vedkommende; men Udsigten til at blive stævnet for Domstolen i Rom, fik ham til at give efter overfor den pavelige Udsending.

En stor Ulykke indtraf i Ribe i hans Tid: Julemorgen 1283, da en stor Mængde Mennesker efter den første Messe var samlet i Domkirken, styrtede pludselig Overdelen af det store Taarn ned, hvorved mange omkom.

Efter Tyges Død (1288) fik Ribe til Biskop en Mand, der vel er den af de katolske Biskopper, der har naaet størst Anseelse og Indflydelse, nemlig den før omtalte *KRISTJERN*. Han havde tidligere vist Kongen, Erik Glipping, tro Tjeneste, og efter Mordet paa ham i Finnerup Lade (1286) blev han til stor Hjælp for den unge Konge, *ERIK MENVED*, som hans trofaste Raadgiver.

Til Kirken og Skolen skænkede han, der var en meget formuende Mand, rige Stiftelser, og i de urolige Tider, som prægede Erik Menveds Regering, spillede han en meget betydelig Rolle i politisk og kirkelig Henseende. At 8 Biskopper ved det pavelige Hof faa Aar efter, at han var blevet Biskop, udstedte et Afladsbrev til Fordel for Ribe Domkirke, viser ogsaa hans og hans Kirkes Anseelse i Rom.

Kongemorderne havde søgt Tilflugt hos den norske Konge, Erik Præstehader, der laa i Krig med Danmark, og de havde mægtige Venner her i Landet, navnlig Hertug Valdemar i Slesvig, en farlig Nabo for Biskop Kristjern, og *JENS GRAND*, som var blevet Ærkebiskop mod Kongens Vilje.

Kongen udstedte straks et Skadesløsbrev for Biskoppen med Hensyn til den Skade, han mulig kunde lide ved Naboskabet, lovede ham Undsætning, hvis hans Slot i Møgeltønder blev belejret, og støttede ham paa anden Maade ved Stadfæstelse af Privilegier. Under et Besøg her i Ribe udstedte han for denne et nyt Frihedsbrev.

Jens Grand havde aabenlyst taget Kongemordernes Parti, hvorfor Kongen lod ham fængsle (1294) og føre til Søborg Slot. Domprovsten i Lund, *Jakob Lange*, lod han føre som Fange til Kallundborg. Denne havde tidligere været Kannik i Ribe og var dengang optraadt meget fjendtlig mod Kongehuset; han havde i Domkirken holdt en Prædiken og heri blandt andet sagt, at saa

længe nogen af Kong Kristoffers Afkom beklædte Tronen, blev Tilstanden i Danmark aldrig god. Jakob Lange sad fængslet i et halvt Aars Tid og fik saa paa Grund af Sygdom Tilladelse af Kongen til at forlade sit Fængsel. Han benyttede sig heraf til at tage til Ribe for derfra til Søs at tage til Rom. Da Kongen fik at vide, at han atter var rask og opholdt sig i Byen, gav han Ordre til at fængsle ham; men da var han paa Vej til Paven.

1295 samlede Kongen sin Hær i Ribe mod Hertug Valdemar; men Krigsforberedelsen afbrødes kort efter af Underhandlinger. Med Jens Grand underhandlede der blandt andre af Biskoppen af Roskilde og Biskop Kristjern, men paa saadanne Betingelser, at Ærkebiskoppen ikke kunde gaa ind paa dem. Biskopperne gik bort, grædende ved at se den usle Tilstand, hvori de fandt ham.

Da den pavelige Legat *ISARNUS* næste Aar (1296) kom til Danmark med Befaling til Kongen at løslade Ærkebiskoppen, var denne ved Hjælp af sin Kok, Martin, sluppet ud af Fængselet og sad i god Behold paa sin Borg Hammershus paa Bornholm. — Isarnus optraadte ikke fjendtlig mod Kongen, da han var sammen med ham her i Ribe; egentlig skulde han jo betragtes som en bandsat, med hvem ingen maatte omgaas. Jens Grand lod han uden sin Ledsagelse rejse til Rom.

Kongen udstedte fra Ribe for sin Kansler Morten Mogensen (en Ripenser af Fødsel, bekendt

som latinsk Forfatter under Navnet *Martinus de Dacia*) og Provst *Guido* (Gunde, Kannik i Ribe) en Fuldmagt til paa hans Vegne at forhandle i Rom. Under Forhandlingerne her — før Dommen faldt — døde baade Guido og Jakob Lange. Pavens Dom, der faldt i Slutningen af Aaret 1297, lød paa, at Kongen skulde betale Ærkebiskoppen i Erstatning 9000 Mark Sølv og i Straffebøde 40,000 Mark — en unaadelig Sum paa den Tid. Kunde begge Parter enes om Nedsættelse i Summen, vilde Paven stadfæste den.

De egentlige Stridsspørgsmaal var fremdeles uafgjorte; mellem Kongen og Ærkebiskoppen forhandlede der videre under Ledelse af Isarnus, der mest opholdt sig i Ribe. Jens Grand opholdt sig i Lybek. Sammen med Biskop Kristjern og Biskoppen af Slesvig tog Isarnus dertil. Den første havde Lejdebrev med fra Kongen til Ærkebiskoppen, som dog ikke vilde modtage det, idet han erklærede, at han ikke stolede paa Kongens Løfte. Der kom ikke noget ud af Underhandlingerne, og i Begyndelsen af Aaret 1299 forkyndte Isarnus saa Interdikt over Riget. — Derfor var i Jubelaaret 1300 de Danske udelukkede fra den i Rom saa rigelig uddelte Syndsforladelse. Nogle Aar efter ydmygede Kongen sig for Paven. Bøden blev nedsat til 10,000 Mark, og Interdiktet blev hævet.

Erik Menved besøgte ofte Ribe, hvis gamle Privilegier han stadfæstede og udvidede, ligesom

han ogsaa udstedte Beskyttelsesbrev for Gejstligheden i Stiftet, da hans gode Ven og Raadgiver, Biskop Kristjern, klagede over, at gejstlige var blevet draget for verdslige Domstole.

Under et af sine Ophold her i Byen (1294) skrænkede han denne til dens Befæstning den Æng, der senere kaldtes »Kongens Holm«, nu „*Holmene*“.

Isarnus, der var blevet Ærkebiskop i Riga (1303), forflyttedes senere til Lund. Paven havde befalet Jens Grand at bytte Plads med Isarnus; han vilde dog ikke modtage den mindre anselige Stilling i Riga, men levede som Privatmand, indtil han (1310) blev Ærkebiskop i Bremen. Han døde i Avignon 1327.

I det 13de Aarhundrede havde en Kannik fra Ribe, *NICOLAUS RUFUS* (Niels Rød), studeret i Paris og der opnaaet en anselig Stilling som Official hos Biskoppen.

En anden Kannik fra Ribe nævnes 1326 som Rektor ved Universitetet i Paris, *PETRUS DE DACIA*. Han udmærkede sig som Matematiker og Astronom. *ESGER JUL*, der 1310 blev Ærkebiskop i Lund, var ligeledes en Riber-Kannik.

1300—1400.

Ved Aarhundredets Begyndelse blev Ribe atter ramt af Ulykken, idet en Ildebrand 1301 ødelagde en stor Del af Byen.

Ligesom i andre af Landets Byer var der her i det foregaaende Aarhundrede et Hospital for syge, svage og fattige Mennesker; men Navnet *HELLIGAANDSGAARD* forekommer her første Gang Aar 1300, da Biskop Kristjern af Paven fik Befaling til at tage sig af Helligaandsgaarden, der paa ulovlig Maade havde mistet en Del af sine Ejendomme. Helligaandsgaarden var altsaa et Hospital, men tillige var den en gejstlig Stiftelse eller Kloster med tjenende Broderskab, i Spidsen for hvilket der stod en Forstander.

I denne urolige, lovløse Tid bevarede Biskop Kristjern sin Magt og Anseelse, baade med Hensyn til Kirke og Stat, lige til sin Død (1313). Skolen havde han beriget ved betydningsfulde Gaver, og hans Eksempel fulgtes af andre; ingen anden Ribe-Biskops Embedstid blev saa rig paa kirkelige Indstiftelser. — Hans Forhold til Kongen forblev uforandret. 1304 tog denne Skolebørnene i Puggaard og deres Forstander under sin særlige Beskyttelse og tilstod Stiftelsen flere Begunstigelser. Samme Aar var Biskop Kristjern med Erik Menved i Rostock og skal ved denne Lejlighed have gavnet sit Fædreland ved sine Advarsler og kloge Raad til Kongen.

Ved et Forlig i Middelfart mellem Kongen og Hertugen af Sønderjylland (1306), hvor denne lovede at nedbryde sine Borge i Nærheden af Ribe (Befæstninger i Seem og Gram), var Biskoppen til Stede. Ved denne Lejlighed bestemtes det, at

han skulde tage de fredløses (Kongemordernes) Gods i Sønderjylland i Forvaring, indtil det blev afgjort, hvem det skulde tilfalde. Ligeledes var han til Stede i København ved Fredsunderhandlingerne 1309 mellem Kong Erik og den norske Kong Haakon. — Samme Aar havde Kongen stadfæstet Ribe Domkapitels Privilegier. Endnu et Par Aar efter blev Biskoppen af Paven beskikket til Dommer i vigtige kirkelige Sager, vedkommende Ærkebiskoppens Gods og Indtægter. Hans Helbred var da nedbrudt; han havde allerede tidligere besluttet at nedlægge sit Embede, men undlod det dog. Han døde 1ste Juni 1313 og fik sin Grav midt i Domkirkens Kor.

Det var under urolige og for Bispestolen truende Forhold, at Kristjern var død. Bønderne i Jylland havde, tilskyndet af adelige og gejstlige Stormænd, gjort Oprør paa Grund af den paabudte Skat. Biskopperne — med Undtagelse af Biskop Kristjern — havde maattet give Kongen Troskabsbrev, fordi han med Hensyn til Oprøret nærede Mistanke til dem. Domkapitlet skyndte sig derfor med, inden den nye Biskop blev valgt, at sikre sig et kongeligt Beskyttelsesbrev — og fik det (det skulde dog kun gælde, indtil Valget havde fundet Sted).

I August Maaned kom Kongen til Jylland, slog Oprøret ned og straffede det med stor Streng-
hed. Hen paa Efteraaret opholdt han sig nogen Tid i Ribe. Imidlertid havde Kapitlet af sine

Medlemmer valgt *JENS HEE* til Biskop, og Valget maa, synes det, have været efter Kongens Ønske. Han kom ikke som sin Forgænger til at spille nogen Rolle i politisk Henseende.

1319 døde Erik Menved, og hans Broder *KRISTOFFER* valgtes til Konge, efter at den Haandfæstning, han først maatte underskrive, havde berøvet ham næsten al kongelig Magt. Han maatte bl. a. forpligte sig til at nedbryde alle kongelige Slotte i Nørrejylland; men herfra var Ribe, Kolding og Skanderborg undtaget. — Baade Domkapitlets og Ribe Bys Privilegier stadfæstede han, ligesom hans Broder havde gjort.

1326 blev Kristoffer tvunget til at forlade Riget, og Hertug *VALDEMAR* af Sønderjylland, Søn af Hertug Erik, der var død Aaret før, blev 11 Aar gammel valgt til Konge under Formynderskab af sin Morbroder, den holstenske *GREVGERT* (»den kullede Greve«).

Blandt Stormændene, der havde været virksomme herfor, var Marsken *Ludvig Albretsen* og Drosten *Laurids Jonsen*. Den første belønnes med at faa — foruden flere Sysler og Herreder i den sydlige Del af Nørrejylland som arveligt Len med alle kongelige Rettigheder — Ribe By med den halve Møntret, Told o. m. Laurids Jonsen, der som Belønning havde faaet Langeland og Ærø, oprettede et nyt Præbende og Kannikedømme i Ribe Domkapitel og skænkede hertil en Mængde Ejendomme. (Saa længe han levede, skulde der saa

hvert Aar i Domkirken paa en bestemt Dag holdes en Mindefest for alle fromme afdøde, og paa hans egen Dødsdag aarlig Messer og Vigilier). — Byens og Gejstlighedens gamle Privilegier stadfæstedes af Kongen (Valdemar V). Han opholdt sig nogen Tid her i Byen baade i dette og det følgende Aar.

Biskop Jens Hee var død 1327, og hans Efterfølger paa Bispestolen blev *JAKOB SPLITAF* (»stærke Mester Jakob«), der viser sig som en ivrig, fædrelandskærlig Mand, trofast mod Kongehuset. Da Misfornøjelsen med Grev Gerts Regering blev stærkere og stærkere, og man vilde kalde Kristoffer II tilbage, tog han med Biskop Svend i Aarhus kraftig fat. At Haderslev Slot 1329 blev erobret tilbage af en jydsk Hær og Kristoffers Søn Erik derved befriedes fra sit tre-aarige Fangenskab, skyldtes for en stor Del ham. Kort efter, det var i Paaskeugen samme Aar, belejrede Kristoffer, som ved sin Halvbroder Johans Hjælp var vendt hjem, sammen med begge Biskopperne Gottorp Slot; men med stort Tab maatte Hæren trække sig tilbage, da Grev Gert kom til Undsætning.

Imidlertid optræder Valdemar sidste Gang som Konge i Danmark i Begyndelsen af næste Aar (1330), da han opholdt sig i Ribe. Her mødte Kristoffer og hans Søn Erik, og her blev det Forlig sluttet, ved hvilket Kristoffer atter blev Konge — i Virkeligheden var han kun i Besiddelse af ubetydelige Dele af hele Riget. Valdemar fik

Sønderjylland, som han havde maattet overlade Grev Gert, tilbage, og denne fik Fyn som arveligt Len; desuden fik han største Delen af Jylland i Pant. Ribe By og Slot havde hans Fætter *JOHAN DEN MILDE* (Kristoffers Halvbroder) paa en eller anden Maade faaet som arveligt Len (efter Ludvig Albretsen). Nu kom Grev Gert ogsaa — ved Køb, hedder det — i Besiddelse heraf. Ogsaa Biskop Jakob maatte slutte Forlig med Hertug Valdemar og Grev Gert samme Aar. Begge stadfæstede Privilegierne for Stiftets Gejstlighed.

I Biskop Tyges Tid var Gejstligheden kun lidt tilbøjelig til at efterkomme et paveligt Bud, naar det gjaldt Skat af Indtægterne. Senere gik det ikke bedre, da Paven atter krævede Tiende i 6 Aar af alle gejstliges Indtægter »til Kampen for det hellige Land«, som der ikke var Haab om at erobre tilbage, efter at de Kristne havde mistet deres sidste Besiddelser der i Slutningen af det foregaaende Aarhundrede. Det var gaact meget langsomt med Indbetalingerne her i Landet, og derfor sendtes ved denne Tid (1330) en pavelig Nuntius hertil, og det lykkedes ham ogsaa i Løbet af et Par Aar at sætte Pavens Fordringer igennem, i det mindste i Ribe Stift, der maatte af med en betydelig Sum.

Fra 1330 havde hele Landet været under Interdikt, fordi Børglum (Vendsyssel) Biskop var blevet fængslet paa Kristoffers Foranstaltning.

Biskop Jakob kunde trods det, at han var Kongen hengiven, ikke hindre, at Forbudet overholdtes i hans Kirke; 7½ Aar varede det her.

1331 havde Grev Gert tilføjjet Kristoffer Nederlaget paa Lohede (ved Byen Slesvig), hvor Kongen selv undslap, medens hans Søn Erik døde paa Flugten og Sønnen Otto toges til Fange. Den tredie Søn, Valdemar, levede i Landflygtighed. Næste Aar (1332) døde Kristoffer — som Konge, men kun af Navn; af hele Riget ejede han saa at sige intet.

Danmark var nu uden Konge i 8 Aar; Grev Gert regerede som saadan over Jylland og Fyn. Flere Gange holdt han Retterting her i Ribe.

1340 slog endelig Landets Befrielsestime, da *NIELS EBBESEN* undsagde og dræbte Grev Gert i Randers. *VALDFMAR*, Kristoffers yngste Søn, kaldtes hjem fra Tyskland og hyldedes som Konge. Med Helvig, Hertug Valdemars Søster, fik han straks i Stedet for Medgift de 3 nordligste Sysler i Jylland; den øvrige Del af Jylland fik han Ret til at indløse, men i bestemt Orden, saaledes at den sydligste Del med Ribe indløstes sidst. Riberhus og Byen skulde være Helvigs Medgift. Hertugen, der endnu i en Del Aar havde Ribe i sin Besiddelse, opholdt sig meget ofte her, maaske ogsaa fordi Sønderjylland var overladt til Gerts Sønner som Pantelen. — Bispestolen var undtaget fra Pantsættelsen ifl. et Frihedsbrev fra Hertugen.

Biskop Jakob oplevede at se, at der begyndte en lysere Tid for Fædrelandet, han som Bisp og Kriger havde viet sin Kraft. Han døde 1345 og blev begravet i Domkirken ved Siden af Biskop Kristjern. Hans Efterfølger, *PEDER THURSEN*, der mest er kendt for sin store Gavmildhed mod Kirken, fik et Par Aar efter paveligt Stadfæstelsesbrev paa alle Biskoppens og Kirkens Friheder. For Puggaards-Stiftelsen udstedte Hertug Valdemar et Frihedsbrev.

Ved Midten af Aarhundredet indtraf i Danmark den forfærdelige Ulykke, Pesten («den sorte Død»), der hærgede den største Del af Europa. Den var frygtelig ogsaa for Ribes Vedkommende; man antager, at henimod Halvdelen af Befolkningen her døde. — I Pestens Aar (1350) var Antallet af „*Aartider*“, som holdtes af Kannikerne for dem, der var døde i dette Aar, 18 — et Antal, der er lige saa stort som i 16—17 almindelige Aar. Kirken berigedes derved og ligeledes ved de Gaver, der skænkedes den til Afvendelse af Nøden eller som Tak, da Faren var overstaaet. Biskop Peders mange Gaver til Kirken og Indstiftelser til gudeligt Brug foranlediges vel ogsaa af Ulykken, skønt han ikke selv angiver den som Grund. — Samtidig maatte han benytte sin Magt som Biskop og bandsætte adelige Voldsmænd, der benyttede sig af de ulykkelige Forhold til Røveri og Plyndring af Kirkens Gods. Lovløsheden var

stor, og en Opstand i Jylland mod Kongen forværrede yderligere Forholdene.

1354 indløste Kong Valdemar Ribe fra Pantsettelsen. I de første Aar derefter synes han at have opholdt sig her ret ofte, Julen tilbragte han her et Par Gange.

Paven havde tilstaaet ham stor Indflydelse paa Besættelse af kirkelige Embeder, og Biskop Peder, der ogsaa havde gæstet Pavehoffet, fik det Hverv at prøve et Par høje gejstliges Duelighed, da Kongen ønskede dem til Lund og Slesvig.

1359, da Kongen laa i Strid med de holstenske Grever, Hertug Valdemar og mange jyske Adelsmænd, var Ridder *ERLAND KALF* hans Lensmand her i Ribe. Han optraadte som Føræder ved at overgive Byen til Greverne og fik som Belønning herfor (foruden Riberhus) Gram og Tønder i Forlening. Men Aaret efter forsonede han sig med Kongen og bragte begge Slotte*) med sig tilbage. Ved denne Lejlighed var det, at Kongen sagde: »Kalf er en god Ko, i Fjor gik han bort som en Kalv, nu er han som en Ko kommet igen med to«.

1362, da den store Vandflod (*de grote Mandranck*) bortrev 30 Kirkesogne i Sønderjyllands frisiske Lande, gik det ogsaa haardt ud over Ribe og Omegn. Bispekrøniken siger, at næsten hele Byen stod under Vand.

*) Efter Hvitfeld var det ene af Slottene Møgeltønder; men dette tilhørte Biskoppen i Ribe.

1364 døde Hertug Valdemar, og samme Aar døde Biskop Peder.

Til Biskop i Ribe havde Domkapitlet valgt *JENS MIKKELSEN*, der straks begav sig til Avignon*) for at faa Pavens Stadfæstelse; men Kongen ønskede sin Yndling, *MOGENS JENSEN*, som han havde skaffet Børglum Bispestol, forflyttet til Ribe — og Paven føjede ham. Resultatet blev, at Jens Mikkelsen maatte nøjes med Børglum. Omtrent 4 Aar efter, da Mogens var død, blev han dog Biskop i Ribe, valgt af Domkapitlet. Han var af fornem Familie, meget rig og skænkede Bispestolen betydeligt Gods. Han døde 1388.

1368 havde Kong Valdemar føreløbig forladt Riget og overladt Styrelsen til Henning Podebusk som Rigsforstander og Rigsraadet. Den jyske Adel havde, anført af Klavs Limbek og flere, forenet sig med de holstenske Grever (Henrik og Klavs) og med Hertug Henrik (Søn af Hertug Valdemar) af Sønderjylland og sluttet sig til Kongens andre Fjender (Hansestæderne, Sverrig og Meklenborg). Ribe By, der uden Modstand kom i Grevernes Hænder, søgte og fik alle sine Privilegier stadfæstet, og Klavs Limbek blev Byens Herre. Efter hans Død træffer vi 1372 Erland Kalf som Grevernes Lensmand paa Riberhus. Han havde atter fundet sin Fordel ved at skifte Parti og laa nu i Fejde med Herrerne paa Gram

*) Fra 1309—77 opholdt Paverne sig i Avignon.

Slot, der hørte til Kongens Parti. — Ved denne Lejlighed blev en tysk Adelsmand, Klavs van Riine, grebet paa fersk Gerning i at føre »Byss-Krwd«*) (Bøssekrudt) ud af Byen til Gram. Han blev af Lensmandens Foged og Raadmændene dømt til at halslugges.

Samme Aar var Kongen vendt hjem, og da Freden sluttedes med Greverne (1373), kom Jylland og dermed Ribe atter i hans Besiddelse.

1375 døde Valdemar Atterdag. Samme Aar var Hertug Valdemars Søn, Henrik, død barnløs. De holstenske Grever bemægtigede sig hele Sønderjylland.

Hvor daarligt det stod til med Retssikkerheden paa den og i den nærmest følgende Tid, mærkede bl. a. Puggaard-Stiftelsen, hvis meget Gods fristede Adelsmænd til Røveri og Plyndring.

Fra Aaret 1376 har vi et Eksempel paa Lovløsheden i selve Ribe By. Borgmester *Jakob Jensen* havde forurettet Domkapitlet ved Angreb paa Penge og Gods, som tilhørte dets Fælleskasse. Kapitlet henvendte sig i den Anledning direkte til Paven; thi paa Grund af hans store Magt havde det ikke med Sikkerhed kunnet faa ham tiltalt indenfor Ribe By eller Stift (Sagen blev af Paven overdraget Provsten ved Slesvig Domkirke til nærmere Behandling). Sin Stilling som Borgmester havde

*) Bøsse, d. e. Kanon. — Det er første Gang, at Krudt nævnes her i Landet.

Jakob Jensen imidlertid mistet, men vedblev at være i Raadet. Saa tiltog han sig Navn af Borgmester, trængte med Magt ind paa Raadhuset, bemægtigede sig Byens Signet, som han benyttede i sin egen private Interesse, og tog endvidere Byens Nøgle og førte bevæbnede Folk ind. Med dem trængte han uden Raadets eller Borgerskabets Vidende ind i Domkirkens store Taarn, der den Gang og længe efter benyttedes som en Slags Fæstning. Dette fandt Sted Natten mellem 1ste og 2den Januar 1377. I Domkirken kom det til Kamp næste Dag mellem ham og Kongens Foged, der blev haardt saaret. Et Par Dage efter trængte han igen ind i Kirken og røvede en Del Penge og Kostbarheder, som velhavende Borgere havde bragt derind som det sikreste Opbevaringssted under de urolige Forhold. I private Huse gik han ogsaa ind og røvede, hvad han havde Lyst til. Til sidst fandt han det raadeligst at flygte bort om Natten.

Paa Grund af Vanhelligelsen i Domkirken var al Gudstjeneste der standset indtil Palmesøndag.

Sagen mod Jakob Jensen, der tillige var bandlyst for Kirkeran, forfulgtes i nogle Aar; men om ham hører man intet mere.

1387 var *MARGRETHE* efter sin Søn *OLUFS* Død, i hvis Navn hun havde ført Regeringen, blevet Danmarks Regentinde. Samme Aar stif-

tede Biskop Jens i Domkirken en daglig Messe til Bedste for hendes Sjæl. Aaret efter døde Jens Mikkelsen; hans Eftermand var *ESKILD*, der ligesom sin Forgænger kunde udlaane store Penge-summer til Regeringen. Bispestolens Indtægter forøgedes stadig.

1396 skal efter Sagnet en stor Vandflod have skilt Manø fra Fanø; men hvad der ligger til Grund herfor, er kun dette, at paa den Tid begyndte der at danne sig et større Dyb mellem dem. Dette Dyb, Knudedyb, blev efterhaanden Vejen, ad hvilken Sejladsen gik i Stedet for det gamle Riber-Dyb mellem Manø og Rømø; ogsaa Ribe Aas Udløb forandredes hermed, og Sejladsen ad denne blev muligvis derfor mere bekvem. Byen vedblev at være den anselige Handelsstad.

Skibsfarten havde længe lidt under det overhaandtagne *SØRØVERI*; men det hjalp, da Dronning Margrethe i Forening med Hansestæderne traf Foranstaltninger til Beskyttelse af Handelen mod dette Uvæsen. Den rige og mægtige Henrike Limbek (Søn af Klavs Limbek), der som Lensmand paa Riberhus ikke sparede paa rige Gaver til Kirken, havde ikke været betænkelig ved at tage Del med i Sørøveri.

1400—1500.

1402 blev en stor Del af Ribe By atter ødelagt af en Ildebrand, hvorved det i høj Grad gik ud over Domkirken. Endnu en Menneskealder

efter denne Ødelæggelse var den ikke istandsat. For at skaffe de nødvendige Midler hertil blev der samme Aar af Ærkebiskoppen i Lund sammen med 9 Biskopper udstedt Afladsbreve til Fordel for den, og et Par Aar efter sørgede Paven paa samme Maade for, at Kirken kunde faa Midler til Istandsættelsen. Ogsaa Kong Erik skal have givet Bidrag hertil; men baade Bispestolen og Domkapitlet synes i saa Henseende at have holdt sig tilbage. Det gik saa langsomt med at faa de nødvendige Penge, at endnu 1434 udstedte Ærkebiskopperne af Lund og Nidaros (Trondhjem) med 14 Biskopper atter et Afladsbrev, og 3 Aar efter gør Paven det samme.

1404 var Gerhard 6. af Holsten falden paa Togget mod Ditmarskerne; paa dette Tog faldt ogsaa Hennike Limbek, der rimeligvis har deltaget i det paa Grund af sine store Besiddelser i Slesvig. Han var blandt de faa af de faldne (af Riddere 12—15, af Adelsmænd 300—400), hvem Ditmarskerne tilstod en sømmelig Begravelse; han fik sin Grav i Dominikanerklosteret i Meldorf.

1407 holdt Erik af Pommerns Søster, *KATHARINA*, Bryllup her i Ribe med den tyske Kejser Ruprechts Søn, Hertug *JOHANNES* af Bajern (en Søn af dette Ægteskab var Kristoffer af Bajern, for hvem Erik 32 Aar efter maatte vige som Danmarks Konge).

Vi savner Efterretninger om selve Brylluppet, men ved, at Dronning *MARGRETHE* var til

Stede og opholdt sig her i meget lang Tid tillige med en stor Del af Landets fornemste Mænd.

Der førtes her Forhandlinger, der førte til, at Trøjborg, Møgeltønder m. m., d. e. hele den senere store, sydlige, jydsk Enklave blev overladt til Ribe Bispestol. Samtidig hermed skænkede Dronning Margrethe Domkirken en betydelig Sum til Stiftelse af et nyt Alter (Vor Frue Alter). Ved denne Lejlighed glemte hun ikke Disciplene i Domskolen. Hun bestemte nemlig, at »Peblingerne« — for om Aftenen for Alteret at synge »Ave Maria« — Dagen efter Marie Bebudelsesdag (25de Marts) skulde bedes fri (»helligt«) hele Dagen og beværtet med 1 Tønde Øl, 100 Brød og Mad dertil.

1409 døde Eskild efter at have været Biskop i over 20 Aar. Han havde med Iver taget sig af Forbedringer med Hensyn til Gejstlighedens Levned og Embedsførelse; bl. a. paalagde han Præsterne at prædike Evangeliet paa Festdagene. Ærkedegnen fra Roskilde, *PEDER LYKKE*, blev hans Efterfølger.

Hoffet opholdt sig dette Aar lang Tid af Sommeren her i Ribe paa Grund af det spændte Forhold til Gerhards Enke, Elisabeth, og Holstenerne. Dronning *Margrethe og Erik* sluttede her et Forbund med Ditmarskerne, og endnu i September, da det store Marked holdtes, var Kong Erik her med sit Hof. Næste Aar stadfæstede han Byens Privilegier.

1412 døde Dronning Margrethe.

Peder Lykke var i de 9 Aar, han var Biskop her, virksom for at holde god Orden i sin Kirke. Som en af den danske Gejstligheds Repræsentanter mødte han paa Kirkeforsamlingen i Kostnitz, hvor Johan Huss blev brændt (1415).

Under Erik af Pommerns Kamp mod de holstenske Grever om Sønderjylland var Biskoppens Slot, Møgeltønder, en meget udsat og vigtig Fæstning. Derfor forlenede han det (1417) til Ridder Morten Jensen, en af Kongens mest betroede Mænd, der tillige var Kongens Lensmand i Flensborg.

1418 blev Peder Lykke valgt til Ærkebiskop i Lund († 1436). Bispestolens Gods havde han forøget ved Køb af mange Landejendomme i Nørre- og Sønderjylland, og sin private Formue sparede han ikke paa til Gavn for den.

Til hans Efterfølger som Biskop i Ribe valgtes Provsten i Roskilde Domkapitel, *KRISTJERN HEMMINGSEN*.

1421 holdt Kong *Erik* et stort Møde i Ribe, ved hvilket han lod udstede Vidnesbyrd om, at Sønderjylland med Rette hørte til Danmark. Det var en mægtig Forsamling af Landets Gejstlighed og Borgerstand, saa stor, at det maa have været meget vanskeligt for Byen at huse de mange fornemme Folk med deres talrige Følge. Jyllands 5 Biskopper (Slesvigs medregnet), Repræsentanter for 4 jydsk Domkapitler, 8 Abbeder, Provsterne af Børglun, Vestervig, Thy og Vendsyssel, 17

Riddere, mindst 23 Væbnere samt Borgmestre og Raadmænd for 11 Byer mødte her.

Ribe var endnu den betydelige Handelsstad, hvor man, som ogsaa omtalt i Folkeviserne, kunde faa Udlandets fine Varer. Her var det forneinste Oplagssted for Klædevarer, og derfor har Byen rimeligvis været Genstand for Plyndring, da Holstenerne med Forbundsfæller 1428 faldt ind i Jylland og hjemførte stort Bytte, af hvilket Klædevarer nævnes. Det følgende Aar traf Kongen i hvert Fald nogle Forberedelser til at faa Slottet bedre befæstet.

Ribe Biskop, Kristjern Hemmingsen, vistes der — ligesom hans Forgænger — den Ære, at han valgtes til at repræsentere den danske Gejstlighed, denne Gang ved Kirkeforsamlingen i Basel, som holdtes fra 1431. Denne tog Ribe Domkapitel under sin Beskyttelse overfor nogle ulovlige Angreb af verdslige Stormænd.

1439 blev Erik af Pommern afsat og *KRISTOFFER AF BAJERN* indkaldt i hans Sted. Blandt de Stormænd, som paa Mødet i Lybek havde deltaget heri, var baade Biskoppen i Ribe og Lensmanden paa Riberhus.

1443, Nytaarsdag, lod Kong Kristoffer sig i Ribe Domkirke indvie og salve til Konge. Her var hans Forældre for 36 Aar siden blevet viet, og Kirken stod nu, da dens Restaurering endelig var blevet fuldført, i al sin Skønhed, svarende

til al den Pragtudfoldelse, der fandt Sted ved Kroningen.

Om selve Højtideligheden fortælles: Fire Hertuger bar de kongelige Insignier foran Kongen, der tog Plads paa Tronen*). Iført en lang præstelig Kjortel og Korkaabe og med den kongelige Krone paa Hovedet sad han omgivet af Hertugerne og Rigernes fornemste Mænd i en talrig Forsamling — ogsaa af adelige Damer. Ærkebiskoppen, Jens Laxmand, læste Messen, Kongen derefter Evangeliet. Omringet af Biskopperne indviede og salvede saa Ærkebiskoppen Hr. Kristoffer til Danmarks Konge, som derefter aflagde Kongeeden, og Koret istemmede: Te deum laudamus. Til Slutning holdt Dekanen ved Københavns Kapitel en Prædiken til Folket.

Paa selve Kroningsdagen stadfæstede Kongen Grev Adolfs Lensbrev. De følgende Dage gik med store Festligheder.

Ridderslaget uddeltes til 72 Adelsmænd, heder det, og i Forbindelse hermed holdtes en Turnering, hvori Kongen selv tog Del med sine Ridderer og Hertugerne. En eller anden Fødselsdag (Kongens?) fejredes med 3 Messer, som holdtes af Biskopperne af Odense, Viborg og Ribe og med Prædiken af Ærkedegnen fra Lund**).

*) Koret var adskilt fra Kirkens Hovedskib ved en Mur med en Dør i Midten, i hvilken Tronen var anbragt.

***) Han blev samme Aar valgt til Ærkebiskop efter Jens Laxmand.

Den 5te Januar stadfæstede Kongen Ribe Byret, omtrent som den var givet af Erik Glipping, og Dagen efter Helligtrekongersdag holdt han Retterting, hvor den langvarige, forbitrede Strid om Bispetienden blev afgjort. Flere andre vigtige Regeringshandlinger blev foretaget paa dette Møde, der vel er det største og festligste, der nogensinde før eller siden er holdt i Ribe.

Gejstligheden var paa den Tid i Besiddelse af mange faste Ejendomme i Byerne og vilde unddrage sig at give Skat af disse, ligesom Kirkens Ejendomme var skattefrie. Det synes ogsaa at have været en almindelig Uskik, at Landsbypræster lod deres Embeder bestyre af en Kapellan og selv tog Bolig i Byen. Her i Ribe, hvor Antallet af gejstlige var saa stort, fik Magistraten 1445 udvirket et Kongebrev for, at Gejstligheden skulde give Skat af sine Ejendomme i Byen.

Endnu en Gang — Aaret før sin Død (1448) — besøgte *KRISTOFFER* Ribe. Det næste Kongebesøg var, da *KRISTIAN I* kort efter Nytaar 1450 her stadfæstede Byens Privilegier.

1454 døde Biskop Kristjern Hemmingsen. Under ham og hans Efterfølger *HENRIK STANGEBERG* forøges yderligere de betydelige Gaver af Jordegods til kirkeligt Brug, men efter den sidstes Død (1465) sker der en næsten pludselig Standsning heri (ved den Tid var Kirken i Danmark i Besiddelse af omtrent $\frac{1}{3}$ af Landets Jord). Ligesom sin Formand forøgede han ved Køb

Bispestolens Ejendomme og traf adskillige Bestemmelser, sigtende til Forbedringer med Hensyn til Gudstjenesten og Præsternes Embedsførelse. De skal bl. a. personligt bo ved deres Kirker, prædike paa Festdagene, og om Søndagene skal de oplæse Evangelieteksterne paa Dansk.

1460 holdt Kong Kristian I den Forsamling i Ribe, ved hvilken han opgav Retten til at inddrage Slesvig som et til den danske Krone hjemfaldent Len.

Fra et Vindue paa Byens nye Raadhus (det laa i Grønnegade) udraabte Biskoppen af Slesvig Kongen til Hertug af Slesvig og Greve af Holsten.

Næste Aar søgte Biskop Stangeberg Hjælp fra Stiftets Kirker til at opfylde sit Løfte til Kongen om Udrustning af 30 Krigskarle til et Søtog, som skulde foretages, rimeligvis til Pommern. Da han desuden var forpligtet til at stille en Del Søfolk, kunde han ikke selv, siger han, bestride Udgifterne uden at pantsætte Bispestolens Gods. Ogsaa Domkapitlet anmodede han om Hjælp.

1465 valgte Domkapitlet Ærkedegnen *PEDER NIELSEN* til Biskop. Han havde tidligere studeret i Leipzig og været Provst.

Det gamle Sagn om Præsten fra Roager, der blev Bisp, er blevet henført til Peder Nielsen; men dette kan umuligt være rigtigt. Om Biskop Tyge, der blev Biskop 1274, fortælles, at han havde været Præst i Roager og nødig forlod denne

Stilling for at overtage Bispestolen. Det er maa-ske dette Sagn, der siden er blevet overført paa Peder Nielsen og har undergaaet en saadan Forandring, at det kunde passe paa en Mand af hans Karakter.

Historien fortælles saaledes: Da Kannikerne efter Biskop Henriks Død ikke kunde blive enige om hans Efterfølger, kom de til sidst overens om, at den gamle Hr. Peder Roager skulde afgøre Sagen. Efter at han først havde sikret sig, at den, som han nævnte, skulde blive Biskop, sagde han: »Ved det hellige Kors og vor Frue, Hr. Peder i Roager skal være Biskop i Ribe; thi jeg har altid hørt, at den som har pacem, han pacificerer sig selv først (d. e., at den, der uddeler Velsignelsen, han velsigner sig selv først).

I Peder Niensens Tid udstedtes mange Afladsbreve til Fordel for et eller andet, ogsaa for Domkirken, der fremdeles krævede Restaurering. — Bispestolens Magt forøgedes ved, at den fik Birkeret for sine større samlede Besiddelser. — Det blev fra nu af almindeligt, at Mænd, som ikke i Forvejen var Kanniker, kom i Besiddelse af Prælaterne.

Bispekrøniken siger om Peder Nielsen, at han var en lærd og fornuftig Mand; men hvordan det stod til med hans Levned og Embedsførelse, derom vidner den Skrivelse, som det samtlige Domkaptels Medlemmer sendte ham (1474). De irettesætter ham for hans aldeles aabenlyse Ukyskhed,

for hvilken han var berygtet baade blandt gejstlige og verdslige, især med Hensyn til de Skøger, som opholdt sig saavel i selve Bispegaarden som i dens Nærhed. Han driver Simoni ved at bortselge Kirkens Embeder, saa at den fattige gejstlige, som intet havde at byde, maatte tigge paa Gaden. Han forbeholdt sig selv Indtægter uden Kapitlets Samtykke og krænkede sine Kannikers Rettigheder, hvorved han viste sig aabenlyst menedersk. Han straffede de gejstliges Forseelser paa en ufaderlig, næsten tyrannisk Maade, lagde Beslag paa deres Ejendomme og suspendede dem uden Kapitlets Dom, han brød sig kun om at fylde sin Kasse, ikke om at frelse Sjælene. Han bemægtigede sig imod sin Ed afdøde Præsters Ejendele og paalagde Kirkens og Kapitlets Bønder ulovligt Gæsteri.

Samme Aar sendtes en pavelig Legat til de nordiske Lande for at sælge Aflad til Fordel for Krigen mod Tyrkerne. Han bebudede sin nær forestaaende Ankomst til Ribe, hvor han vilde uddele en fuldkommen Syndsforladelse, endnu bedre end den, der i Jubelaarene uddeltes i selve Rom. I sine Skrivelser i den Anledning siger han, at Kristi Ord til sine Disciple: »Den, som modtager eder, modtager mig, og den som foragter eder, foragter mig« — bør forklares om Paven og hans Legat. Hans Aflad var fuldkommen sikker, da den ogsaa lød paa Dødsøjeblikket; den, der modtog den paa en værdig Maade, kunde

være vis paa sin Frelse. Man maatte ikke undre sig over, at han kunde give en større Aflad for en mindre Fortjeneste (d. e. for en lavere Betaling), naar man saa hen til, at hans Indtægt skulde anvendes til den kristne Tros Forsvar, og at Fyrsten uddelte desto rigeligere af sine Skatte, jo større Nød han var i.

Kong Kristian I opholdt sig flere Gange i Ribe. Han havde (1475) udstedt en mærkelig Forordning om, at danske Købmænd ikke maatte udføre Varer til Tyskland, det skulde forbeholdes de tyske. Heller ikke maatte udenlandske Mænd drive deres Stude længere end til Kyst- og Grænsestederne, f. Eks. Ribe og Kolding.

Men for Ribes Vedkommende gjordes den Undtagelse, at med Sejladsen i Vesterhavet skulde det forblive som hidtil, og den anden Bestemmelse om Studedriften var fordelagtig for Byen, der nu blev som en Slags Stapelstad for Studehandelen. Allerede nu synes Stude at være den vigtigste Udførselsvare.

Under sit sidste Ophold i Ribe (1480) gav Kongen Byen Privilegium paa fri Handelsret overalt i Landet. Det følgende Aar (1481) stadfæstede hans Søn og Efterfølger, *KONG HANS*, Ribe Bys Privilegier med dens Eneret til dens frie Strømme (Farvandene mellem List og Manø).

1483 døde Biskop Peder Nielsen under et Ophold i Viborg og blev begravet i Ribe Domkirke. Kapitlet havde vel forsonet sig med ham, efter-

som det nu kalder ham en højst værdig Biskop, der havde forbedret Bispestolens Gods meget.

Aaret efter stadfæstede Kong Hans Gæjstlighedens Privilegier. Han opholdt sig her i Ribe 1484 nogen Tid i December Maaned, endnu den 29de var han her.

Til Biskop havde Kapitlet valgt Adelsmanden *HARTVIG JUEL*, som af Bispekrøniken kaldes en lærd og beskeden Mand. Trods det, at han var en meget formuende Mand, forlangte han dog, at Stiftets Præster, hver især, i 3 Aar skulde yde ham en vis Pengesum, fordi hans Godser havde lidt Skade ved Oversvømmelse. Han viste, hvor fordelagtig en Bispestol ogsaa kunde være for en Biskops Familie, idet han forlenede sin med dens Slotte og Herregaarde.

Hartvig Juel († 1500) resignerede 1498 til Fordeel for sin Søstersøn *IVER MUNCK*. Han blev Ribes sidste katolske Biskop.

1500—1536.

1504 opholdt Kong Hans sig her i Byen og var med til Ridder Thomas Langes Bryllup i Graabrødreklosteret. Ved dette var foruden Kongen 5 Biskopper og »mesten al Danmarks Raad og Adel« til Stede.

I dette Aar blev en ret betydelig Bog (en Udgave af »Jydske Lov« med latinsk Oversættelse)

trykt af Matheus Brandis i Ribe, der saaledes bliver Nummer 3 i Rækken af danske Byer, hvor Bogtrykkerkunsten udøvedes*).

1505 blev den Reform, at genindføre den oprindelige, strengere Tugt blandt Graabrødrene i Danmark, som Munken Lavrids Brandersen havde kæmpet for, indført her 9 Aar efter hans Død, idet Graabrødreklosteret reformeredes.

1507 fik Ribe Besøg af *DRONNING KRISTINE* (Dronningen havde iflg. Ægteskabskontrakt med Kong Hans Indtægten af Ribe By med en Del af Tolden («Smaatolden», d. e. af Varer, som fra Byen udførtes sydpaa). Hun var ogsaa i Besiddelse af en vis Magt med Hensyn til Byens indre Anliggender; det viste sig f. Eks., da hun (1514) afgjorde en Strid mellem Magistraten og Borgerskabet. Ogsaa Dronningens Søster, Hertuginde af Lyneborg, med Familie var her. Det var i September Maaned, da det store Marked og flere kirkelige Fester holdtes.

Dronningen synes med Flid at have valgt denne Tid til sit Ophold. Det var ikke blot fra Nørre- og Sønderjylland, men ogsaa fra Udlandet, at de fremmede mødte til Markedet — Dagen før og 3 Dage efter Frue Dag. Borgere og Bønder fyldte Byen, og mange adelige indfandt sig. Dronningen gjorde ved den Lejlighed en Del Indkøb af Klæde og Lærred til eget og til Hof-

*) 1486 i Slesvig, 1493 i København.

folkenes Brug og af de paa den Tid kostbare Krydderier; endvidere købte hun Tørfisk, Knive, smaa Billeder og malede Breve.

I den store Højtid, vor Frues Fødselsfest (8de September), som Markedet havde Navn efter, tog hun naturligvis Del med Ofring i Kirken; Graabrødrene, som hun særlig yndede, beværtede hun, og i det af hendes Tolder kort før stiftede Hellig Korsens Kapel holdt hun Andagt paa Korssets Ophøjelsesdag (14de September).

Kong Hans havde mindst 5—6 Gange under sin Regering været i Ribe, som maatte føle sig meget taknemlig for, hvad han havde gjort for at opretholde dens store Handelsfrihed, der ikke var velset af andre Byer og derfor ofte udsat for Angreb. Nu kom han hertil for sidste Gang — i Slutningen af Aaret 1512 eller i Begyndelsen af 1513 — i Anledning af en kirkelig Fest, til hvilken han skal være indbudt af Iver Munck. Da skulde denne, skønt han havde været Biskop i 13 Aar, holde sin første Messe. Paven havde i Anledning af Højtideligheden tilsagt alle sande troende, der angrede og skriftede deres Synder, og den Dag, naar de besøgte Kirken og gav noget til dens Forbedring og Vedligeholdelse, en fuldkommen Aflad. Iver Munck skulde tillige indvie Lave Urne til Biskop i Roskilde. Tilstømningen blev stor. Foruden Kongen, Dronningen og den udvalgte Kong Kristian (den 2den) var flere Medlemmer af Rigsraadet, Biskopperne af

Oslo, Aarhus og Viborg og en Mængde fornemme gejstlige og verdslige til Stede ved Festen.

Kongen tog af en eller anden Grund ikke Ophold paa Slottet, men boede hos den forhenværende Borgmester Iver Nielsen, almindelig kaldet Store Iver. — 13de Januar var Kongen med sin Søn i Varde sammen med Iver Munck, der her gjorde sin Brodersøns*) Bryllup; flere Biskopper deltog i Festen. Hoffet vendte tilbage til Ribe, hvor Kongen endnu var de sidste Dage af Januar. Dagen til Afrejsen var bestemt; men han blev tvunget til at opsætte den paa Grund af en Stormflod, der hindrede ham i at komme bort fra Byen. Kongen gik ofte ud i Borgmesterens Gadedør for at se, om Vandet steg eller faldt, og engang vendte han sig mod sine Hoffolk med de Ord: »Den Herre, som er over alle Herrer og er Konge over alle Konger, hannem bør os at ære og tjene over alle Herrer og Potentater i Verden, som uden Bøsse og Pil og anden Krigsrustning, alene ved et Element kan holde os imod vor Vilje i denne By, og hannem maa vi alene give os fangen, hvilken være Lov, Ære og Sejr evindeligen«. — Da Kongen endelig kunde rejse herfra, drog han nordpaa for at tage til Aalborg; men da han ved Skjern. Aa vilde ride over Sumpene, faldt Hesten med ham; ved Faldet og det kolde Bad paadrog han.

*) Hans Munck til Krogsgaard.

sig en Sygdom. Han naaede til Aalborg, hvor han døde den 21de Februar.

1517 stadfæstedes Byens gamle Privilegier af Kristian II, som tillige gav Borgerne nye Rettigheder. Ingen maatte stævne eller lade stævne nogen Riber-Borger ud af Byen; de skulde stande til Rette for deres egne Dommere i Byen for de Sager, som kunde og maatte rettes der. Undtagne var gejstlige Sager og de, som stævnedes for Kongen selv. — Samme Aar, da Kongen vilde tvinge Sverrig til at anerkende ham som dets Konge og derfor sendte en Hær og Flaade af Sted, skulde Ribe som andre Købstæder stille Mandskab til Udrustningen (80 Mand); men i Stedet for betalte Byen med rød Ledik (Klæde fra Leyden) og en Pengesum. Desuden maatte Byens Kasse, 6 af de rigeste Borgere og Biskoppen laane Kongen Penge, ligeledes Lensmanden paa Riberhus og Medlem af Rigsraadet *PRED-BJØRN PODEBUSK*.

Han havde efter Kong Hans's Død arbejdet paa at udelukke Kristian II fra Tronfølgen, da han vidste, hvordan han var sindet mod Adelen. Der bestod derimod et godt Forhold mellem Kongen og Ribe By, hvis Borgere han ogsaa særlig begunstigede med Hensyn til Handelen. 1519 laante Byen ham atter Penge, der overbragtes af Borgmesteren, Jakob Skriver, som næste Aar, i November Maaned 1520, var med ham i Stockholm, da Blodbadet fandt Sted.

1522 sammensvor en Del jydsk Rigsraader sig i Viborg (21de Decbr.) mod Kong Kristian. Blandt dem var Iver Munck, hans Broder Mogens Munck, Landsdommer i Nørrejylland, og Predbjørn Podebusk.

Lensmanden paa Riberhus havde hele Tiden været fjendtligsindet mod Kongen og synes nu at høre til hans ivrigste Modstandere, og Biskoppen havde vistnok ogsaa længe staaet i fjendtligt Forhold til ham; thi da Ærkebiskoppen i Lund (Jørgen Skodborg) hemmelig var flygtet fra København, tog han til Ribe, hvorfra han forklædt rejste til Rom for at klage til Paven. Det er da højst rimeligt, at Biskop Iver har haft med den Sag at gøre. — I Januar Maaned 1523 mødtes de sammensvorne atter i Viborg, rimeligvis med flere af Adelen, og opsagde Kong Kristian Huldskab og Troskab. Mogens Munck blev sendt til Kongens Farbroder, Hertug Frederik, og besøgte undervejs Kongen i Vejle, hvor han paa en listig Maade skal have overbragt ham Opsigelsesbrevet, idet han efterlod sin Handske, hvori det var skjult. — I Husum traf Mogens Munck Hertugen og tilbød ham Kronen. Hertug Frederik modtog Tilbudet med Glæde og lovede straks at afsende Tropper (500 Mand), om der blev Brug for dem i Ribe. Her var Borgerskabet veuligsindet overfor Kristian II. Endnu fra Vejle henvendte han sig til Magistraten om et Laan af Byen.

De oprørske Rigsraader holdt i Marts Maaned

et Møde — det kaldtes en Herredag — i Ribe, hvor Hertug Frederiks Søn, Hertug Kristian, var til Stede. — En Maanedes Tid efter havde Kristian II med Hustru, Børn og en Del af sine tro Tilhængere forladt København for til Søs at drage til Nederlandene og søge Hjælp.

Flere ansete Mænd i Ribe hørte til dem, der sluttede sig til den fordrevne Konge, deriblandt 5 Brødre, af hvilke en, Mester *POVL ANDERSEN*, var Kannik og Kantor og hørte til hans — af Modpartiet mest forhadte — Raadgivere; han beskyldtes for at øve Trolddom sammen med Moder Sigbrit. En anden, Mester *LAMBERT*, var ligeledes Kannik; han drog med Kongen til Nederlandene og faldt som Anfører paa et af hans Skibe i en Træfning ved Norges Sydkyst. Hans Broder, *PEDER*, ligeledes i Kongens Tjeneste til Søs, blev henrettet som Sørøver. Den fjerde Broder, *NIELS*, fik sin Ejendom i Ribe konfiskeret, fordi ogsaa han »kom af Landet til Rigets Fjender«. Den femte, *HANS*, tog vist mindre Del i den politiske Partikamp, men var dog i Antwerpen og lod Kongens Kansler vide, at Borgere og Bønder i Danmark ikke fik det godt, førend de fik deres forrige Konge igen.

1524 var Kong *FREDERIK* i Ribe, hvor han modtog det norske Rigsraads Anerkendelse som Norges Konge og paa Riberhus underskrev den Haandfæstning, ved hvilken han erkendte Norge for et Valgrige.

Paa den Tid havde den lutherske Lære banet sig Vej i Danmark; men Ribe kom ikke — som København, Malmø og Viborg — til at spille nogen Rolle i Reformationens Historie. Det kom ikke her som der til Voldsomheder, hvilket vel for en Del skyldtes Biskoppens Besindighed. Iver Muuck var desuden en almindelig anset og vellidt Mand.

Hvor stor Trangen til en Kirkeforbedring i øvrigt var, baade med Hensyn til Læren og hele Kirkevæsenet, derom er der Vidnesbyrd nok — ogsaa i Ribes Historie.

Frederik I havde overdraget sin ældste Søn, Hertug Kristian (senere Kristian III) Bestyrelsen af Haderslev og Tørning Len. Han var ivrig Tilhænger af Reformationen og fik den indført der i Aarene 1527—28. I Haderslev oprettede han en Præsteskole og satte i Spidsen for den som Lektor Mag. *JOHAN VANDAL*, som han havde indkaldt fra Tyskland. Præsterne maatte forpligte sig til at gaa i Skole hos ham. Forbindelsen med Ribe Biskop hævedes helt, og Biskop Iver fandt sig i alt med stor Ro — »det var jo Kongens Vilje«. Men da Hertugen senere kom med det ubillige Forlangende, at han skulde bidrage til Lektorens Underhold, klagede han dog til Kongen.

1533 døde Frederik I. Paa Herredagen i København i Juli Maaned satte det katolske Parti, der ønskede at faa den 12-aarige Prins Hans valgt

til Tronfølger, igennem, at Kongevalget udsattes til næste Sommer, og der blev tillige vedtaget adskillige Bestemmelser, der var til Fordel for Katolikerne. Imidlertid udbrød næste Aar den Krig med Lybek, der efter Anførerens Navn, *Grev Kristoffer* af Oldenburg, kaldes Grevens Fejde. Greven, der havde faaet Magten i hele den østlige Del af Landet, viste sig at være lige saa ivrig luthersk som Hertug Kristian; de jyske Biskopper saa sig derfor nødte til at opgive Modstanden imod denne. Paa Mødet i Ry (4de Juli 1534) valgte de saa sammen med den jyske Adel *KRISTIAN* til Konge.

Den højere Gejstlighed og Adelen kom snart til at trænge til Beskyttelse. I Efteraaret sendte nemlig Grev Kristoffer Skipper Klement, der tidligere havde vist sig som tapper Forsvarer af Kristian II, til Aalborg. Han rejste Vendelboerne til Kamp for Friheden og slog en Adelshær, der drog imod ham, en Mil Syd for Aalborg. Helt ned til Kongeaalen rejste Almuen sig nu for sin gamle Konges Sag. Det var maaske Frygt for en udisciplineret Bondehærs Uordener og Plyndringer, der gjorde, at Ribe, hvor Kristian II havde haft saa mange Tilhængere, nu ikke syntes at være tilbøjelig til at slutte sig til den fangne Konges Parti.

Opstanden mod den udvalgte Konge blev jo imidlertid snart slaaet ned af *JOHAN RANTZAU*; inden Aaret var til Ende, havde han splittet Bon-

delhærene, erobret Aalborg og fanget Skipper Klement, der senere blev henrettet med flere andre. Det gik frygteligt ud over de jyske Bønder, der blev behandlet som Oprørere mod Kongen.

Til Fortsættelse af Krigen mod Grev Kristoffer behøvede Kongen mange Penge, og for at faa dem brugte han ogsaa det Middel at berøve Kirkerne en Del af deres Kostbarheder. Domkirken fik Lov til at beholde 6 Kalke og Diske, alt det øvrige Sølv skulde udleveres; de øvrige Kirker her i Byen maatte beholde 1 Kalk og Disk.

At Reformationen ikke kunde blive til økonomisk Fordel for en By, hvor der fandtes en saa stor Mængde gejstlige med et mægtig Domkapitel og Biskop, har Befolkningen i Ribe nok tænkt sig, og derfor og af andre Hensyn varer det temmelig længe, inden Byen har sluttet sig til den. At Borgerne dog ikke har været ugunstig stemte overfor den nye Lære, synes det at tyde paa, at mindst 6 unge Mænd, der er fødte i Ribe*), før 1536 studerede i Wittenberg og hørte Luther og Melanchton.

1535 optraadte den første lutherske Prædikant *POVL PEDERSEN LEMVIG* i Ribe Domkirke, uden at der fra Biskoppens Side blev gjort videre

*) *PEDER PALLADIUS* (Sjællands første evangeliske Biskop) og *NIELS PALLADIUS* (Skaanes anden evangeliske Biskop) er Sønner af Skomager Esbern Jensen. De gik først i Ribe Skole og derefter i Skolen i Assens, hvor Faderen flyttede til.

Modstand, kun den lavere Gejstlighed søgte en Tid at forstyrre ham ved samtidig at holde Messer; men ved et Kongebrev fik Domkapitlet Paalæg om at sørge for, at der, medens Guds Ord prædikedes for Almuen, eller Sakramentet uddeltes, ikke holdtes nogen anden Tjeneste i Kirken, »saa længe indtil Kongen gjorde en ny Skikkelse derpaa«. Tillige skulde Kapitlet skaffe Hr. Povl et sømmeligt Underhold. — Paa samme Tid fik 2 andre Kirker i Ribe en evangelisk Præst; en af dem, *JENS TULLESEN*, var tillige Domskolens første lutherske Rektor.

Lensmanden paa Riberhus, Predbjørn Podebusk, var Tilhænger af den gamle Religion; han var nu gaaet af, og hans Efterfølger blev den kendte Feltherre *JOHAN RANTZAU*. — Iver Munck var gammel og havde som Medhjælper i Embedet faaet sin Brodersøn *OLUF* (Søn af Mogens Munck). Han var tillige „*UDVALGT BISKOP*“; bestemt til at være sin Farbroders Eftermand.

1536 havde Kristian III i August Maaned truffet Overenskomst med Flertallet af de verdslige Raader (Predbjørn Podebusk var ikke imellem dem) om Bispemagtens Ophævelse og Indførelse af den evangeliske Kirkeordning. Derefter lod Kongen Biskopperne fængsle. — Det er uvist, om Iver Munck var i København paa den Tid; men han blev i hvert Fald fængslet og holdt i Fangenskab i nogle Maaneder. Før han blev fri,

maatte han sværge, at han vilde være Kongen tro og ingen Anke føre over sit Fangenskab. Oluf Munck var straks blevet fængslet og slap først ud af sit Fangenskab omtrent et Aar efter. Da han var blevet fri, bl. a. paa Betingelse af, at han skulde gifte sig, blev han rigelig forsørget med Forleninger; han blev boende i Ribe, hvor han beholdt sit Præbende og Kannikedømme.

28de Oktober vedtog Rigsdagen Reformationens Indførelse, og 2 Dage efter lod Kongen denne Beslutning stadfæste af en almindelig Folkeforsamling i København. Bispe- og Klostergodset blev nu Kronens Ejendom. Kirkens øvrige Ejendomme og Indtægter skulde anvendes til gudeligt Brug, milde Stiftelser og Forbedring af Undervisningen. I Stedet for Bisper skulde der indsættes Superintendenter*).

Den gamle Iver Munck fik under Kongens Besøg i Ribe næste Aar Forsikring om at beholde en meget stor Del af Bispedømmets Indtægter. Han blev boende i Bispegaarden til sin Død (9de Februar 1539) og blev begravet i Domkirken. Bispekroniken siger, at han var en brav Mand og dertil udmærket ved Lærdom og ved sin Venlighed imod alle.

Domkapitlet vedblev at bestaa, men tabte sin

*) Den første Superintendent (Biskop) i Ribe blev Mag. *JOHAN VANDAL*, indviet af Bugenhagen. Først efter hans Død (1542) blev *HANS TAVSEN* Biskop her.

kirkelige og politiske Betydning (Ribe Domkapitel skal have været et af dem, der bedst fandt sig i den nye Kirkeordning). De høje gejstlige, Prælaterne, led ikke stort med Hensyn til ydre Stilling og Indtægter; men anderledes forholdt det sig med de underordnede; blev de ikke lutherske Landsbypræster, maatte de ofte leve et kummerligt Liv. Blandt dem træffer vi derfor ogsaa de ivrigste Modstandere af Reformationen. Om en saadan, Hr. Povl Fynbo, hedder det, »at han for sin Haardnakkethed, at han ikke vilde afstaa fra sit Papisteri og lade sig undervise, først tidt og ofte var blevet paamindet og siden sat i Band og paa det sidste død bort uden Sakrament og derfor var begravet uden for sin Dør paa Gaden sønden for Korsbrødregaaard«.

Med Hensyn til *MUNKENE* forholdt man sig anderledes i Ribe end i de fleste andre Byer, hvor Borgerne før Reformationens endelige Sejr med Magt havde fordrevet dem fra deres Klostre. Her i Byen blev de ikke forulempede af Befolkningen; men indtil Ophævelsen af Klostrene fandt Sted, blev der sørget for deres Underhold, som blev tilbage. *NONNERNE* --- nogle faa adelige Damer — blev boende i deres Kloster.

Før Reformationen, da den katolske Gejstlighed spillede saa stor en Rolle i politisk Henseende i Danmark, var Ribe som Bispesæde en i

Landets Historie betydelig By. Mange dygtige og ansete Biskopper havde den haft — blandt dem fremfor alle Biskop Kristjern — og som Opholdssted for og ved hyppige Besøg af Konger og fyrstelige Personer havde den naaet stor Anseelse. — Ribe havde været Danmarks vigtigste Handelsstad. Den Tid var længst forbi; men gennem hele Middelalderen var dens Betydning som saadan dog stor, om den end havde faaet mægtige Medbejlere. Store Begunstigelser fremfor andre danske Byer var i Tidernes Løb ydet den af Kongerne. Med Reformationen var Ribes Stortid forbi.

TILLÆG

I Middelalderen er Købstæderne i Danmark smaa. Ribe, som var blandt de største, maa antages ved Aar 1500 at have haft omtr. 5000 Indbyggere, og Byens Omfang har ikke været større end i vore Dage.

Med Hensyn til *BYENS ØVRIGHED* saa bestod denne af Raadet (consules og proconsules = Raadmænd og Borgmestre (?)) og den kongelige Foged (advocatus). Sin særegne Bylov fik Ribe 1269: *RIBERRET*. Efter den bestemtes Raadmændenes Antal til 8, af hvilke 4 afgik hvert Aar*). I Tidernes Løb tilføjedes en Del nye Bestemmelser til Byretten. Ved Midten af det 14de Aarhundrede, da Benævnelserne Borgmestre første Gang forekommer, ophørte den aarlige Omveksling (Bestemmelsen om denne var hentet fra Lybek); de samme Mænd træffes som Raadmænd og Borgmestre (i Reglen 2) flere Aar i Træk, lige til deres Død. Det var efterhaanden

*) Saaledes efter Kinch. Efter Mackeprangs »Dansk Købstadstyrelse«, S. 46, var der 12 Raadmænd, af hvilke aarlig 8 gjorde Tjeneste, medens de øvrige hvilede ud og kun undtagelsesvis deltog i Forretningerne.

blevet Skik, at Raadet selv valgte sine Medlemmer paa Livstid — supplerede sig selv. Dette fastsattes 1514 af Enkedronning Kristine og stadfæstedes 3 Aar efter af Kristian II. Borgmestrene valgtes rimeligvis af Raadet og Kongens Foged (eller med dennes Samtykke), som i Forening med Raadet styrede Byens Anliggender.

KONGENS FOGED (advocatus) var vel i Almindelighed den samme som Lensmanden paa Slottet; men begge Stillinger kunde ogsaa være adskilte. Sammen med ham havde Raadet ikke blot den styrende, men ogsaa til Dels den dømmende Myndighed, altsaa en meget stor Magt. At være Raadmand — for ikke at tale om at være Borgmester — var at indtage en højt anset Stilling. Forseelser mod Raadmænd straffedes med dobbelt saa høje Bøder som mod almindelige Borgere. — Haandværkerne var udelukkede fra at blive Raadmænd.

Flere af Borgmestrene og Raadmændene har adeligt Skjold og Vaaben i deres Segl. Dette »Adelskab« grundede sig alene paa Stillingen. Til denne, som var et kommunalt Hædershverv, var ikke knyttet nogen egentlig Lønning af Byen eller Kongen; men nogen Indtægt havde de dog, f. Eks. Brugen af visse Jorder, Ret til Andel i visse Afgifter, Andel i Borgerskabspenge o. m. Raadets Medlemmer var hovedsagelig de store Købmænd.

Forskellig fra Kongens Foged er »Herskabs-

foged«; denne var indsat af Lensmanden til at besørge hans Embedspligter (andre Steder kaldes han »Kongens Foged«, f. Eks. i Københavns Bylov af 1443). Som en Slags Stedfortræder for Lensmanden havde han Tilsyn med Retsplejen.

I Forening med Raadet skulde Kongens Foged forestaa Bytinget; men ved Midten af det 15de Aarhundrede skete der en væsentlig Forandring, idet en *BYFOGED* fik Bestyrelsen af Bytinget, og Magistraten blev en Slags Overret, som samledes paa Raadhuset og kaldtes *RAADSTUERETTEN**).

1517 gav Kristian II Ribe By et Privilegium, hvorved Byens Retsvæsen helt unddroges Landstingets Omraade (se S. 50). Denne Landstingsret beholdt Ribe, da den senere ophævedes for andre Byers Vedkommende.

BISKOPPERNE havde indtil Reformationen mange og store Besiddelser i det udstrakte Stift; foruden Hovedgaarde (med tilhørende Bøndergods), af hvilke en Del var befæstede Gaarde, havde de ogsaa en Del Strøgods. Deres Magt og Uafhængighed udvidedes mere og mere (Birkeret fik de i det 15de Aarhundrede). Hertil kom flere andre Indtægter, af hvilke Bispetienden var den vigtigste. De blev derved sat i Stand til at føre et helt

*) 24 Borgere, som repræsenterede »den mienige Almofue«, »de 24 Mænd«, deltog (iflg. Dronning Kristines Dom 1514) med Borgmestre og Raad i den aarlige Skatteligning.

lille Hof med Kansler, en eller flere Kapellaner, en Kældermester, en Staldmester (Staller), en Hus-hovmester og flere Officialer, der forestod den gejstlige Rettergang; endvidere omtales en Foged i Bispegaarden. Disse Stillinger beklædtes af gejstlige og adelige.

Biskopperne maatte yde betydelig Krigshjælp til Lands og til Vands. Den sidste katolske Biskop i Ribe, Iver Munck, stillede saaledes en Gang 43 Svende, en anden Gang 60 Ryttere. 1509 blev det Orlogsskib, han havde maattet udruste, taget af Lybekkerne. Selv mødte han i Horsens med 70 Heste for at hylde Frederik I.

Det var ingen let Sag at skulle modtage en Biskop med sit Følge som Gæst. 1299 ser vi, at Abbeden i Løgumkloster slutter Overenskomst med Biskoppen om at yde Erstatning for den Forpligtelse, Klosteret havde til i 3 Uger hvert Aar at modtage ham som Gæst. Erstatningen, som tilbydes for Biskoppens Gæsteri er saa stor, at man deraf kan se, at dette har været meget byrdefuldt. Abbeden tilbyder Biskoppen og hans Efterfølgere 2 Dages maadeholdent Gæsteri aarlig.

Den ældste *BISPEGAARD* laa ud mod Biskopsgade (nu Grydergade) paa den Grund, der strakte sig fra den vestlige Ende af Domkirken til den nuværende Graabrødregade. Henved Aar 1300 laa Bispegaarden i St. Hansgade (den nuværende Bispegade) og var Bolig for Biskop Kristjern og følgende Biskopper indtil Reformationen.

DOMKAPITLET, Broderskabet af gejstlige, ansatte ved Domkirken, blev indstiftet 1145, for at Gudstjenesten kunde udføres paa en mere anseelig Maade, end det kunde ske ved enkelte Præster; men efterhaanden fik Kapitlet forøget Betydning ved at blive et Slags Raad for Biskopperne og navnlig ved Retten til at vælge dem. De højere gejstlige Stillinger i Stiftet knyttedes efterhaanden til det. Medlemmerne kaldtes *KANNIKER*. Deres Antal var af Biskop Omer blevet indskrænket til 12; men ved Slutningen af det 13de Aarhundrede var det 21 og ligeledes ved Reformationens Indførelse.

I Begyndelsen af det 13de Aarhundrede opgav Kannikerne Klosterlivet og havde hver sin Bolig.

Af Kapitlets Indtægter, der efterhaanden blev meget store, var en Del Fællesindtægter, og en Del blev givet den enkelte som fast Indtægt, det saakaldte *PRÆBENDE*. De overordnede — *PRÆLATER* — var Ærkedegnen, Dekanen (Degn), Domprovsten og Kantoren. — Gudstjenesten i Domkirken besørgedes af Kanniker og Vikarer.

Med Domkapitlet blev *DOMSKOLEN* stiftet. Dens Rektor var indtil ind i det 15de Aarhundrede altid en af Kannikerne. Fra omtrent Aar 1500 laa Skolen over for Domkirken paa den Grund, der ligger mellem den nuværende Skolegade og Grydergade. (En Bagbygning her er Resten af det gamle Skolelokale).

Stiftelsen *PUGGAARD*, som Biskop Kristjern havde skænket Skolen, og som ejede meget Gods, blev i Tidernes Løb Genstand for røverisk Efterstræbelse. Daarlig Styrelse og det, at Forstanderskabet blev gjort til en fordelagtig Forlening for en af Kannikerne, forringede Stiftelsens Betydning. Efter Reformationen maatte Skolen afstaa alt Puggaards Gods til det nylig stiftede Hospital. En af de gamle Bygninger — »Puggaard« — udgør en Del af Katedralskolens Bygninger, nemlig den gamle Rektorbolig.

GILDER, Broderskaber til gensidig Hjælp, var meget talrige; paa Reformationens Tid fandtes der i Ribe mindst 20. Hvert Gilde havde sin egen Vedtægt (Gildeskraa). Gildehuset var som oftest en rummelig Gaard med store Værelser. — Gilderne havde her intet at gøre med Byens offentlige Anliggender.

LAVENE. Midt i det 14de Aarhundrede omtales det første Lav, nemlig Skræder- og Overskræderlavet, og i næste Aarhundrede Smedelavet og Skibmandslavet. 1536 nævnes Sudernes (Skomagernes) Lav.

TAARNBORG (den nuværende Postgaard i Puggaardsgade) er fra Begyndelsen af det 16de Aarhundrede og rimeligvis opført af Kong Hans

eller hans Dronning Kristine. Oluf Munck († 1569) fik den til Ejendom.

Det ældste *RAADHUS* laa Nord for Domkirken (skilt fra denne ved Kirkegaarden) indtil Midten af det 15de Aarhundrede; men endnu mange Aar efter benyttedes Bygningen til Fængsel. Derefter laa Raadhuset i Grønnegade indtil 1709, da det fik sin nuværende Plads paa Hjørnet af Stenbogade og Sønderportsgade i en i Slutningen af sidste Aarhundrede restaureret Bygning fra Middelalderen.

Af de mange Kirker, som Ribe havde, og som forsvandt med Reformationen, var den ældste *ST. PEDERS KIRKE*, der laa Nord for Byen, Vest for Saltgade (Forstaden). Nogle mener, at Forstaden var Byens ældste Del, og at St. Peders Kirke derfor var Byens første Kirke.

DEN HELLIGE GRAVS KIRKE laa ligeledes uden for Byen, men Øst for Saltgade, nær ved den nuværende Spadserevej til Plantagen (Grønnevej).

ST. NIKOLAJ KIRKE laa paa det nuværende Baneterrain, i Nærheden af Banegaarden.

ST. HANS KIRKE var i den sydlige Ende af St. Hansgade (nu Bispegade), paa Vestsiden af Gaden, og dens Kirkegaard lige overfor paa den østlige Side.

ST. MIKAELS KIRKE laa ved Puggaard ud mod Puggaardsgade (tidligere Skolegade).

ST. KLEMENS KIRKE laa mellem Graabrødre- og Korsbrødre-Kloster paa Østsiden af den nuværende St. Laurentiigade.

Foruden disse Kirker var der en Del Smaakirker eller Kapeller.

GRAABRØDREKLOSTERET OG KIRKE med hele Grunden begrænsedes mod Syd af Sønderportsgade, mod Vest af Skovgade og en Del af Laurentiigade, mod Øst af Graabrødregade og en Del af Korsbrødregade; mod Nord strakte Grunden sig til en Gade hen imod St. Klemens Kirke; den sydligste Del var Abildgaard. De egentlige Klosterbygninger, med hvilke Kirken vistnok var sammenbygget og udgjorde den nordligste Fløj, laa noget inde fra Korsbrødregade og Nygade. De fleste af Bygningerne blev allerede nedrevet 1537, Kirken omtrent ved Midten af Aarhundredet.

KORSBRØDREKLOSTERET (Johanniterklosteret) laa der, hvor den nuværende Bispegaard, Korsbrødregård, ligger. Det nævnes første Gang 1311; men ellers vides intet om, naar eller af hvem det er stiftet. Efter Reformationen solgtes Klosteret af Kronen til Lensmanden paa Riberhus, Klavs Sehested, som 1531 var blevet forlenet med det mod at forsørge de derværende Munke.

NONNEKLOSTERET (St. Nikolai Fruekloster) laa nær ved Nikolaj Kirke. 1479 havde Kristian I bestemt, at Klosteret med tilliggende

Gods — og det var meget stort — skulde tillægges Korsbrødrene paa Grund af nogle haarde Beskyldninger, der var rejst mod Nonnerne. 1480 stadfæstedes det af Paven; men Indlemmelsen blev da ikke til noget eller i hvert Tilfælde af kort Varighed. Imidlertid havde Korsbrødrene 1494 atter faaet Klosteret og fortrængt Nonnerne fra det. I den Strid, der nu opstod, stod Kong Hans paa Korsbrødrenes Side. Nonnerne søgte Domkapitlets Hjælp, og Sagen indankedes for Pavens Domstol. 1499 lykkedes det en af Kannerne at virke saaledes for Nonnernes Sag i Rom, at Paven dømte, at Korsbrødrene skulde give alt tilbage, som de havde bemægtiget sig. Striden om Dommens Opfyldelse førtes nu i nogle Aar, indtil Kong Hans afgjorde den med at frikende Korsbrødrene for videre Tiltale i Sagen. — Efter Reformationen blev Nonnerne boende i Klosteret og fik deres Underhold fra Slottet. (Klosteret med alt dets Gods blev lagt ind under det.

ST. JØRGENSGAARD (eller de spedalskes Hus) laa, som det altid var Tilfældet andre Steder, uden for Byen; rimeligvis har det ligget paa Syd-siden af den Vej, der er Fortsættelse af Tvedgade, paa den Grund, hvor nu Fabriksarbejdernes Haver er. 1523 forlenedes Korsbrødrene med Gaarden; de skulde saa sørge for de syge. Efter Reformationen henlagdes St. Jørgensgaard til det

nye Hospital, og ikke ret længe efter er Bygningerne vel brudt ned.

ST. JØRGENS KAPEL laa i den nordlige Ende af Saltgade, lidt Øst for det Sted, hvor nu Materialhuset ligger.

HELLIGAANDSGAARDEN (eller Helligaandshuset) med Kirken laa Vest eller Nordvest for Korsbrødreklosteret, og den tilliggende Grund strakte sig mellem den nuværende Laurentiigade og Kongensgade. Den bestaar allerede i det 13de Aarhundrede og stod under Domkapitlets Patronat. Stiftelsen var snarere for fattige gamle, svage Mennesker end egentlig Sygehospital. Brødrene — og Søstrene — et Slags Ordensgejstlige, udførte Gudstjenesten og forestod Forplejningen. Efter Reformationen beholdt Domprovsten i Kapitlet Gaarden i Forlening. Jordegodset blev senere det nye Hospitals, medens Kongen mod Erstatning forbeholdt sig selv Gaarden og dens Grund.

SORTEBRØDREKLOSTERET (Dominikanerklosteret) er det eneste af Klostrene i Ribe, der endnu er bevaret.

1228 kom Munkene hertil og opførte deres anselige Kloster nær ved Aaen i den østlige Del af Byen (Som den første Opbygger af dette nævnes Broder Bjørn). Den med Klosteret forbundne Kirke er den nuværende St. Katharinæ Kirke. Efter Reformationens Indførelse blev

denne overladt til Byen som Sognekirke (1537), og 1543 stiftede Kristian III et »almindeligt Hospital«, til hvilket han skænkede Klosteret.

Dette Kloster, der er en af Landets bedst bevarede Bygninger fra Middelalderen, søges nu ved Restaurering bragt tilbage til sin oprindelige, herlige Skikkelse.

